

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Janko Požun

Mentor: redni profesor dr. Anton Bebler

Somentor: izredni profesor dr. Andrej Anžič

OBVEŠČEVALNO - VARNOSTNI SISTEM IZRAELA

Diplomsko delo

Ljubljana 2004

KAZALO

1	UVOD	1
1.1	Teoretična, metodološka in hipotetična izhodišča	1
1.1.1	<i>Opredelitev problema</i>	1
1.1.2	<i>Predmet analize</i>	4
1.1.3	<i>Cilji analize</i>	4
1.1.4	<i>Uporabljene metode</i>	5
1.1.5	<i>Hipoteze</i>	5
2	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	7
2.1	Varnost	7
2.2	Nacionalna varnost	8
2.3	Obveščevalno-varnostni sistem	8
2.4	Obveščevalna dejavnost	9
2.5	Varnostna dejavnost	10
2.6	Protiobveščevalna dejavnost	10
2.7	Obveščevalno-varnostna dejavnost	11
2.8	Obveščevalna služba	11
2.9	Varnostna služba	11
2.10	Protiobveščevalna služba	12
3	POLITIČNI SISTEM IZRAELA	13
3.1	Nekaj splošnih dejstev o Izraelu	13
3.2	Izraelska »ustava«	14
3.3	Predsednik države	14
3.4	Parlament	15
3.5	Vlada	16
3.6	Sodstvo	17
3.7	Državni nadzornik	18
4	JUDOVSKE OBRAMBNE IN OBVEŠČEVALNO - VARNOSTNE ORGANIZACIJE PRED NASTANKOM IZRAELSKE DRŽAVE	19
4.1	Judovske organizacije v času pred britanskim mandatom nad Palestino	19
4.2	Judovske organizacije v času britanskega mandata nad Palestino	21
4.2.1	<i>Zgodovinski oris začetka obdobja britanskega mandata nad Palestino</i>	21
4.2.2	<i>Hagana</i>	22
4.2.2.1	<i>Palmah</i>	24
4.2.2.2	<i>Shai</i>	26
4.2.2.3	<i>Mossad Lealivah Beth</i>	27
4.2.3	<i>Irgun</i>	29
4.2.4	<i>Lehi</i>	29
4.2.5	<i>Odnosi med judovskimi organizacijami in nastanek izraelskih oboroženih sil</i>	31
5	NASTAJANJE IZRAELSKE OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNE SKUPNOSTI ..	33
5.1	Obveščevalno-varnostne organizacije v prvi izraelsko-arabski vojni	33
5.2	Nastanek novih obveščevalno-varnostnih organizacij	34

6	DANAŠNJA IZRAELSKA OBVEŠČEVALNO -VARNOSTNA SKUPNOST.....	36
6.1	Mossad.....	36
6.1.1	<i>Nastanek in struktura Mossada.....</i>	36
6.1.2	<i>Vodstvo Mossada.....</i>	38
6.2	Shin Beth.....	40
6.2.1	<i>Nastanek in naloge.....</i>	40
6.2.2	<i>Struktura Shin Beta.....</i>	42
6.2.3	<i>Shin Beth in kršitve človekovih pravic.....</i>	43
6.3	Aman.....	44
6.3.1	<i>Nastanek Amana.....</i>	44
6.3.2	<i>Struktura Amana.....</i>	45
6.4	Sektor za politične raziskave ministrstva za zunanje zadeve.....	48
6.5	Policija in obveščevalno-varnostna dejavnost.....	49
6.6	Urad za zveze.....	49
6.7	Lakam.....	50
6.8	Oddelek za zunanje odnose IDF.....	51
6.9	Varash.....	52
6.10	Svet za nacionalno varnost.....	53
6.11	Grafični prikaz izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti.....	54
7	GLAVNE ZNAČILNOSTI IZRAELSKE OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNE SKUPNOSTI.....	57
7.1	Nadzor nad obveščevalno-varnostno skupnostjo.....	57
7.2	Cenzura v obveščevalno-varnostnih zadevah.....	58
7.3	Posebni odnosi z obveščevalno skupnostjo ZDA.....	60
7.4	Strategija »perifernega zavezništva«.....	61
7.5	Judovski lobi in obveščevalna varnostna skupnost.....	61
7.6	Metode delovanja izraelskih obveščevalno-varnostnih subjektov.....	63
8	REORGANIZACIJA IZRAELSKE OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNE SKUPNOSTI.....	65
8.1	Yadin-Sharefov komite.....	65
8.2	Agranatova preiskovalna komisija.....	65
8.3	Magna Carta 2.....	66
8.4	Problematika Nacionalne obveščevalne ocene.....	68
9	POGLAVITNI IZZIVI IN NALOGE PRED IZRAELSKO OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNO SKUPNOSTJO.....	70
9.1	Intifada.....	70
9.2	Terorizem in protiteroristična dejavnost.....	71
9.3	Bližnjevzhodni mirovni proces.....	74
9.4	Prioritete izraelske obveščevalne skupnosti danes.....	78
10	ZAKLJUČNA RAZMIŠLJANJA IN UGOTOVITVE.....	79
11	LITERATURA IN VIRI.....	86

1 UVOD

1.1 Teoretična, metodološka in hipotetična izhodišča

1.1.1 Opredelitev problema

Izraelska država je bila ustanovljena leta 1948. Prištevamo jo med demokracije zahodnega tipa, ker ima vse politične institucije, ki jih imajo zahodne države, vključno s tajnimi in svobodnimi volitvami. Tajne in svobodne volitve so v državah Bližnjega vzhoda izjema in ne pravilo. Izraelski nacionalnovarnostni sistem (varnostni sistem v širšem smislu), je podsistem političnega sistema, kakor je to v navadi v demokratičnih državah. Del tega podsistema je tudi izraelski obveščevalno-varnostni sistem. Le-ta je tudi predmet pričujočega diplomskega dela.

Subjekti izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema (in judovske organizacije iz katerih se je razvil) so prispevali - poleg izraelske armade - levji delež k ustanovitvi in kasnejši obrambi Izraela. Izrael je že od ustanovitve izpostavljen sovražnosti arabsko-muslimanskega sveta, ki ga obkroža. Tudi zaradi tega je izraelski obveščevalno-varnostni sistem venomer na preizkušnji in privlači pozornost mnogih strokovnjakov, ki se ukvarjajo z obrambno-varnostnimi zadevami. Posebno zanimiv je nastanek posameznih subjektov sistema, njihovo preoblikovanje skozi čas in integracija v sodobni izraelski varnostni sistem v širšem smislu.

V diplomskem delu nisem želel opisovati raznih konkretnih operacij in aktivnosti različnih izraelskih tajnih služb ter posameznikov, ki so - največ v poljudni literaturi - obdelane z mnogoterih vidikov. Osredotočil sem se predvsem na nastanek in časovni razvoj posameznih subjektov izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema, njihovo umeščenost v politični kontekst judovske države, prilagajanje novim okoliščinam in izzivom, ki jih pred njih postavlja položaj na Bližnjem vzhodu in hitro spreminjajoči se sodobni svet.

Pri proučevanju izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema sem naletel na nekatere razumljive omejitve. Tematika, ki se dotika obveščevalnih in varnostnih služb, se v vseh državah sveta skriva pred javnostjo, zato je dostikrat nemogoče priti do najnovejših oziroma

zanesljivih podatkov. Še prav posebej velja ta ugotovitev za Izrael. Zaradi tega dopuščam, da so nekateri podatki, predvsem tisti, ki se nanašajo na konkretno strukturo posamezne obveščevalno-varnostne službe, zastareli ali celo napačni. Čim več podatkov sem poskušal črpati iz dostopne strokovne literature. Tam kjer to ni bilo mogoče sem podatke poiskal v novejši poljudni literaturi.

Struktura diplomskega dela je naslednja:

V **prvem poglavju** je nekaj uvodnih misli, predstavljeni so predmet in cilji analize, v nadaljevanju pa še uporabljene metode. Na koncu poglavja je navedena glavna hipoteza in dve pomožni hipotezi.

V **drugem poglavju** diplomskega dela so pojasnjeni nekateri pojmi z obveščevalno-varnostnega področja, ki jih je dobro poznati za boljše razumevanje diplomskega dela.

V **tretjem poglavju** so predstavljene izraelske politične institucije: predsednik države, vlada, premier, sodstvo, državni nadzornik, ter nekateri pomembnejši pravni predpisi, na podlagi katerih so bile te institucije vzpostavljene.

V **četrtm poglavju** so predstavljene judovske obrambno-varnostne organizacije, ki so obstajale pred ustanovitvijo države Izrael, torej pred letom 1948. Največji del tega poglavja je posvečen najpomembnejši organizaciji iz tega obdobja - Hagani.

Peto poglavje se ukvarja z obdobjem transformacije »preddržavnih« judovskih organizacij v moderno državno obveščevalno-varnostno skupnost. To obdobje (1948-1950) sovпада s prvo arabsko-izraelsko vojno.

V obsežnem **šestem poglavju** so predstavljeni subjekti izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti, kakršno, v organizacijskem smislu, poznamo dandanes. Največji del pozornosti je namenjen trem službam, ki predstavljajo hrbenico te skupnosti; Mossadu, Shin Bethu in Amanu. Pri tem je treba omeniti še službo Lakam, ki sicer formalno naj ne bi obstajala več,

vendar je vseeno pomembna, ker njen (nekdanji) obstoj nazorno prikaže delovanje skupnosti na področju pridobivanja podatkov iz znanstvenega področja. V tem poglavju so prikazane še nekatere druge službe in organizacije, ki so tudi povezane z obveščevalno-varnostno dejavnostjo (npr. Urad za zveze), koordinacijsko telo Varash ter nedavno (leta 1999) ustanovljeno posvetovalno telo predsednika vlade – Svet za nacionalno varnost.

V **sedmem poglavju** so predstavljene nekatere glavne značilnosti ter metode delovanja po katerih je izraelska obveščevalno-varnostna skupnost poznana v svetu.

V **osmem poglavju** je predstavljena reorganizacija obveščevalno-varnostne skupnosti, pri čemer je največji poudarek na novjšem dogajanju v zadnjih štirih, petih letih.

Deveto poglavje je posvečeno izzivom in nalogam, ki bodo v prihodnosti zaposlovali izraelsko obveščevalno-varnostno skupnost (intifada, terorizem, mirovni proces).

V **desetem poglavju** so predstavljena zaključna razmišljanja ter verifikacija hipotez.

Enajsto poglavje vsebuje seznam uporabljene literature in spletnih virov.

1.1.2 Predmet analize

V diplomskem delu so predmet analize naslednje zadeve:

- celotni izraelski obveščevalno-varnostni sistem, kot podsistem varnostnega sistema v širšem smislu, in le-ta kot podsistem širšega političnega sistema;
- posamezni subjekti modernega izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema in »preddržavne« judovske organizacije ter njihove glavne značilnosti;
- odnosi in razmerja med subjekti obveščevalno-varnostnega sistema v preteklosti in danes;
- izzivi, grožnje in naloge s katerimi se, oziroma se bo, v prihodnosti soočal izraelski obveščevalno-varnostni sistem, oziroma obveščevalno-varnostna skupnost.

1.1.3 Cilji analize

Cilji analize v diplomskem delu so naslednji:

- prikaz sodobnega izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema v kontekstu zgodovinskih okoliščin v katerih je nastajal in se oblikoval oziroma razvijal;
- prikaz posameznih subjektov znotraj obveščevalno-varnostnega sistema, njihova nastanek, zgradba, značilnosti in delovanje;
- prikaz aktualnega dogajanja v obveščevalno-varnostni skupnosti (reorganizacije, tendence, razmerja in smeri razvoja v prihodnje);
- prikaz in oris nalog ter virov ogrožanja izraelske nacionalne varnosti, s katerimi se sooča izraelska obveščevalna-varnostna skupnost.

1.1.4 Uporabljene metode

Pri analizi bodo uporabljene naslednje metode preučevanja:

- opisna (deskriptivna) metoda je uporabljena predvsem pri opisovanju subjektov izraelskega varnostno-obveščevalnega sistema in njihovih značilnosti;
- zgodovinsko-primerjalna metoda je uporabljena pri predstavitvi zgodovinskih okoliščin nastajanja obveščevalno-varnostnega sistema in takratnih judovskih organizacij;
- metoda analize pisnih virov in analitično-sintetična metoda sta bili uporabljene pri vseh poglavjih. Potem, ko so bili pisni viri analizirani oziroma razstavljeni na posamezne sestavne prvine, so bile le-te nato identificirane, kritično presojene in sestavljene v novo celoto.

1.1.5 Hipoteze

Kot izhodišče za analizo bo služila naslednja glavna hipoteza:

- sodobni izraelski obveščevalno-varnostni sistem se je razvil iz podtalnih (ilegalnih), »preddržavnih« judovskih vojaških in obrambno-varnostnih struktur, ki so obstajale že pred ustanovitvijo izraelske države, in se je razvijal postopoma (evolucijsko), tako, da je ob razglasitvi države maja 1948, le nadaljeval z delom v novonastalih okoliščinah. Subjekti sistema so dobili nove nazive in bili integrirani v sodobni državni obveščevalno-varnostni sistem.

Pomožni hipotezi sta:

- znotraj izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema že od same ustanovitve Izraela leta 1948, poteka proces reorganizacije in redefiniranja nalog, katerega pogojujejo predvsem novi viri ogrožanja, oziroma položaj na Bližnjem vzhodu, ki odseva svetovne geostrateško - politične razmere nastale po koncu hladne vojne.

-
- glavne naloge izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema (skupnosti) po koncu hladne vojne so povezane predvsem z arabskim dejavnikom; arabsko vstajo na zasedenih ozemljih (intifada), z arabskim terorizmom in bližnjevzhodnim mirovnim procesom.

2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.1 Varnost

Varnost lahko opredelimo kot stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni in duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti, v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave. Razvojno gledano je varnost vgrajena kot biološki mehanizem, kot težnja organizma po obstoju, kot prilagajanje organizma na ogrožajoče vplive okolja. Biološko je torej varnost pogoj za delovanje osnovnih življenjskih funkcij. Varnost se tako nanaša tako na družbo/državo v celoti – to je nacionalna oziroma notranja in zunanja varnost – kot tudi na mednarodno skupnost, v tem primeru govorimo o mednarodni oziroma svetovni varnosti. Varnost je strukturna prvina družbenega ustroja. Ta vsebuje prizadevanje, da njegovi posamezni deli delujejo v vzajemni odvisnosti in da so urejeni tako, da omogočajo zadovoljevanje potrebe po varnosti na ravni celotne družbe. (Grizold 1999: 23-24, 35)

Skupni imenovalec delovanja varnostnih in obveščevalnih služb je varnost kot dobrina. Varnost je družbeno relevantna samo kot odnos med ljudmi in je zato tipična pravna kategorija. Človek je kot bitje ogrožen od zunanjega sveta. Zunanje okolje, ki za človeka predstavlja izvor nevarnosti, pa ni samo naravno, ampak tudi družbeno. In prav iz tega okolja izhajajo različne vrste in izvori ogrožanj človekove telesne ter materialne integritete, pa tudi duhovne, ki ga oblikuje kot osebnost. En del ogrožanj neposredno prizadene posameznika, ter mu celo jemlje možnost preživetja, del teh ogrožanj lahko zajame skupine ljudi in njihove asociacije, lahko pa pride do takšnega ogrožanja, ki vsem članom družbe in celotni državi jemlje možnost preživetja. Zato je država kot pravna in politična organizacija dolžna svojim državljanom zagotavljati varnost. Pri varnosti ljudi, skupin ali pa celotne družbe na gre zgolj za odpravljanje nevarnosti. Gre tudi za dejavnost, s katero se zagotavlja uveljavljanje funkcij države na političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem in mnogih drugih področjih. To pomeni, da mora država organizirati ustrezne varnostne mehanizme, doktrinalno in normativno pravno opredeliti okvire njihovega delovanja, zagotoviti med njimi korektno sodelovanje, ne dovoliti političnih vplivanj na varnostne organe in službe potem, ko te že

imajo pravno osnovo za svoje delo, zagotoviti nadzorstvo nad njimi, vzpostaviti druga civilno-varnostna razmerja, ter doseči potrebno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. (Anžič 1999: 8)

2.2 Nacionalna varnost

Nacionalno varnost najsplošnejše opredelimo kot varnost državnega naroda oziroma nacije. Njena vsebina zajema: varnost državnega ozemlja (vključno z zračnim prostorom in ozemeljskimi vodami), varnost življenja ljudi in njihove lastnine, ohranitev in vzdrževanje nacionalne suverenosti ter uresničevanje temeljnih funkcij družbe (socialne, gospodarske, družbenopolitične, kulturne, ekološke...). (Grizold 1999: 25)

Nacionalno varnost je mogoče zagotoviti z delovanjem varnostnega sistema v ožjem smislu, in to s preprečevanjem in odpravljanjem ogrožanja skupinskih ter posamičnih vrednot, možno pa jo je zagotoviti tudi z razumno in dejavno zunanjo politiko, usklajenim gospodarskim razvojem, razvito socialno politiko, organiziranim kulturnim razvojem, utrjevanjem pravne države in uresničevanjem drugih življenjskih interesov države, civilne družbe in posameznikov. (Anžič 1999: 5)

2.3 Obveščevalno-varnostni sistem

Sistem je celota, ki je sestavljena iz istovrstnih ali raznovrstnih elementov, ki so med seboj povezani in odvisni. Sistem oblikuje človek zaradi zadovoljevanja določene potrebe. Nasprotje sistema je kaos, anarhija. Sistem kot entiteta ne obstaja, temveč obstaja v konkretni dejavnosti, zato je sistem metodološka značilnost te dejavnosti. Pomembno je, da sistema ne razumemo kot skupek elementov, ampak gre pri tem za svojevrstno kooperacijo, interakcijo, odnose, pravice in dolžnosti. Kot sistem se lahko opazuje celotna družba, ki je sestavljena iz večjega števila podsistemov. (Grizold 1999: 48, 50-51)

Obveščevalno-varnostni sistem¹ je enoten sistem vseh obveščevalnih in protiobveščevalnih dejavnosti, ki jih izvajajo posamezne organizacije, ustanove ter službe na vseh ravneh z enotnim ciljem zaščite temeljnih splošnih družbenih vrednot (Đorđević 1978: 35). Ta opredelitev je že nekoliko zastarela, ker praksa kaže, da je ustrežnejša rešitev v njuni ločitvi (varnostni in obveščevalni funkciji), saj so vsebine njunega dela, metode in nadzor lahko drugačni, čeprav je potrebno obdržati institucionalno povezanost med obema pojmom. Za obveščevalni sistem v ožjem smislu² se pogosto uporablja pojem obveščevalna skupnost (Purg 1995 : 36).

Anžič (1999:8) ugotavlja, da se »obveščevalno-varnostni sistemi večinoma delijo na obveščevalne službe in službe za varstvo ustavne ureditve. Obveščevalni sistem sestavlja lahko več sorodnih in povezanih obveščevalnih služb, ki pridobivajo podatke, pomembne za varnostne, politične, obrambne in druge interese države. V nekaterih državah (ZDA, ZRN...) obstaja osrednja obveščevalna služba, ki koordinira obveščevalno dejavnost vseh obveščevalnih služb. Možna pa je tudi razpršitev obveščevalnih služb, ki so organizirane v različnih upravnih resorjih. Civilne službe se tudi delijo na med seboj vsebinsko, organizacijsko in kadrovsko ločene obveščevalne službe in službe za varstvo ustavne ureditve. Izpeljana (večinsko) je tudi delitev na civilne in vojaške obveščevalne službe«.

2.4 Obveščevalna dejavnost

Obveščevalno dejavnost lahko definiramo kot rezultat zbiranja, združevanja, analiziranja, ocenjevanja in interpretacij razpoložljivih informacij, ki se tičejo tujih držav oziroma tujih ozemelj. V ožjem smislu zajema obveščevalna dejavnost le tajno zbiranje podatkov, analizo podatkov in njihovo transformacijo v obveščevalne podatke, v širšem pomenu pa k obveščevalni dejavnosti spadajo tudi protiobveščevalne in tajne dejavnosti. (Richelson 1995:2)

¹ V pričujočem diplomskem delu je uporabljena tudi besedna zveza obveščevalno-varnostna skupnost, ki v svojem bistvu pomeni isto.

Obveščevalna dejavnost je proces, ki zaokroža pridobivanje podatkov, zagotavlja analitično obdelavo surovih podatkov ter uporabniku posreduje celovit obveščevalni izdelek, ki ga lahko uporabi v procesu oblikovanja politike in sprejemanja odločitev. To je torej dejavnost, ki ima svojo osnovo v človekovi potrebi po informaciji in svoj pomen izraža v prednosti ali moči. Pri obveščevalni dejavnosti gre za razumsko odzivanje na probleme in izzive domačega in tujega okolja z uporabo splošnih, znanstvenih in posebnih metod, ki naj pripelje do določenih vedenj in spoznanj, ter ima zaradi svojega pomena prednost in kot tak uživa status državne zasebnosti (tajnosti). Poleg tega je obveščevalna dejavnost takšna vrsta dejavnosti, ki se zaradi svoje narave in področja večinoma usmerja na območja, ki so v jurisdikciji tujih držav. (Anžič 1999:6)

2.5 Varnostna dejavnost

Varnostna dejavnost pomeni preprečevanje, preiskovanje in odpravljanje določenih oblik ogrožanja varnosti neke dobrine, v tem primeru države. V primerjavi z obveščevalno dejavnostjo, ki pomeni predvsem zbiranje podatkov, njihovo analiziranje in obveščanje je zagotavljanje varnosti oziroma varnostna dejavnost predvsem ukrepanje, in sicer na način ter z metodami in sredstvi, ki se razlikujejo od načina in sredstev obveščevalne dejavnosti. (Purg 1995: 35)

2.6 Protiobveščevalna dejavnost

Protiobveščevalna dejavnost zajema zbiranje informacij in aktivnosti z namenom, da se spoznajo in po možnosti preprečijo dejavnosti tujih obveščevalnih služb (Richelson 1995: 326). Šaponja (1999:58) govori o »protiobveščevalni zvrsti« za katero pravi, da je »vrsta obveščevalne dejavnosti, ki je po svoji naravi represivna. Obveščevalna dejavnost se v tem primeru uporablja za odkrivanje, spremljanje, onemogočanje in v nekaterih primerih tudi

² *Obveščevalni sistem v ožjem smislu je s predpisi določeno področje dela in medsebojnih odnosov vseh obveščevalnih organizacij in drugih ustanov države, ki zbirajo, ocenjujejo in posredujejo obveščevalne podatke ter informacije, prav tako pa opravljajo tudi druge naloge (Đorđević 1980:36).*

preiskovanje kaznivih dejanj, vohunstva, ki ga izvajajo tuje obveščevalne organizacije. Ne gre pa zgolj za odkrivanje vohunske dejavnosti, marveč tudi za ugotavljanje in spremljanje aktivnosti tujih obveščevalnih organizacij, kadar ne izvajajo vohunske dejavnosti. Protiobveščevalna zvrst ima tudi preventivno varnostno funkcijo«.

2.7 Obveščevalno-varnostna dejavnost

Obveščevalno-varnostna dejavnost označuje celoto obveščevalne in varnostne dejavnosti, torej zbiranje podatkov in ukrepanje (Purg 1995: 34).

2.8 Obveščevalna služba

Obveščevalna služba je posebna organizacija države, katere prioritetni cilji so zbiranje, analiziranje in ocenjevanje obveščevalnih podatkov in spoznanj o drugih državah, njihovem vojaškem in ekonomskem potencialu, političnem stanju in namerah ter znanstvenih dognanjih. Nosilec oblasti daje dolgoročne ocene in predvidevanja ter nudi odgovore na niz vprašanj, ki so pomembna za strateško in (praktično) vodenje politike. Da pa bi takšne podatke lahko nudila, njeno delo ne more temeljiti na tajno zbranih podatkih zato poleg posebnih metod in sredstev dela uporablja tudi številne legalne možnosti za pridobivanje podatkov. Cilji in metode dela obveščevalne službe so praviloma determinirane s političnimi cilji in načini vodenja vladne politike. Poleg zbiranja podatkov ščiti lastne interese, zaupne podatke in dokumente pred nasprotnikom ter opravlja še druge naloge, ki so pomembne pri realizaciji določenih (tudi političnih) ciljev, pri čemer uporablja specifične (posebne) metode in sredstva. Ponekod opravlja tudi »umazane posle«, katerih cilj je, da s pritiskom (vojaškim, ekonomskim, političnim) vplivajo na politiko določene države. (Purg 1995: 32-33)

2.9 Varnostna služba

Varnostna služba pomeni specializirano organizacijo, ki opravlja naloge, s katerimi se uresničuje varnostna funkcija oziroma celoto dejavnosti in ukrepov, s katerimi se država brani pred nasprotnikom (Purg 1995: 35).

Varnostna služba je služba, ki uporablja obveščevalno dejavnost za izvajanje varnostnih nalog v državi. Varnostne službe so organizirane znotraj policije oziroma ministrstev za notranje zadeve ali pravosodnih ministrstev. Službe razpolagajo tudi s preiskovalnimi pooblastili. (Šaponja 1999: 58-59)

2.10 Protiobveščevalna služba

Protiobveščevalna služba (ta pojem je po vsebini ožji od pojma varnostne službe in pomeni le del njene dejavnosti) je specializirana organizacija gibanja ali države, ki odkriva in onemogoča delovanje tujih obveščevalnih služb, drugih organizacij, skupin in posameznikov, ki skušajo predvsem z nasilnimi sredstvi rušiti ustavno ureditev. Poleg tega ta služba zbira ustrezno dokazno gradivo in ga izroča sodnim organom, odkriva interese tujih obveščevalnih služb in izvaja ukrepe za onemogočanje delovanja le-teh. V okviru nalog zaščite lastnih tajnosti med drugim načrtuje in izvaja zaščito varnostno občutljivih delovnih mest. Protiobveščevalne službe so praviloma ločene (organizacijsko in prostorsko) od obveščevalnih služb in se od njih razlikujejo glede uporabe posebnih metod in sredstev ter imajo drugačno vlogo in funkcije v varnostnem sistemu. (Đorđević 1980:103; Purg 1995:35)

3 POLITIČNI SISTEM IZRAELA

3.1 Nekaj splošnih dejstev o Izraelu

Država Izrael (hebrejsko *Medinat Yisra'el*) je bila razglašena 14. maja 1948 v Tel Avivu. Geografsko leži na vzhodnem robu Sredozemskega morja. Obkrožajo ga naslednje države: s severa Republika Libanon, s severovzhoda Republika Sirija, z vzhoda Kraljevina Jordanija in z zahoda Republika Egipt. Vse sosednje države so arabske in pretežno muslimanske. Na skrajnem jugu se Izrael dotika Akabskega zaliva, ki je del Rdečega morja.

Izraelsko ozemlje, brez zasedenih ozemelj, obsega 20 255 km² in ima 5 231 000 prebivalcev, od katerih je 82 % Judov, 15,5 % Arabcev ter 2,5 % Kristjanov (Hiro 1996: 138-139).

Od arabsko-izraelske vojne leta 1967, Izrael zaseda tudi : arabska ozemlja na Zahodnem bregu reke Jordan, območje mesta Gaze ob egiptovski meji in Golansko planoto³ ob meji s Sirijo. Na vseh teh ozemljih številčno prevladuje arabsko prebivalstvo, Izrael pa že desetletja poskuša s pospešeno gradnjo judovskih naselij spremeniti demografsko sliko v korist judovskega prebivalstva, kar predstavlja vir stalnih napetosti, obtoževanj in terorističnih aktivnosti na zasedenih področjih ter tudi znotraj Izraelskega ozemlja samega.

Mednarodno priznано glavno mesto Izraela je Tel Aviv, kjer so tudi tuja diplomatska predstavništva. Izrael je že leta 1950 preselil parlament in vlado v Jeruzalem, katerega smatrajo za svoje glavno mesto tako Judi kot tudi Palestinci.

³ Golanska planota ima drugačen status kot Zahodni breg in Gaza, ker je izraelska vlada leta 1981 formalno razširila svojo jurisdikcijo na Golansko planoto, kar je potrdil tudi izraelski parlament z Zakonom o aneksiji Golana (*Golan Annexation Law*). S tem si je Izrael tudi formalnopravno priključil del sirskega ozemlja. V obdobjih otoplitve odnosov med Sirijo in Izraelom se vprašanje Golana in umika Izraelcev z njega vedno znajde na pogajalski mizi.

3.2 Izraelska »ustava«

Izrael se od velike večine držav razlikuje po tem, da nima enotno kodificirane pisane ustave, pač pa je ustavna materijo zajeta v tako imenovanih *Temeljnih zakonih (Basic Laws)*, večino katerih, je izraelski parlament sprejel v letih 1958-1968.

Izrael je po politični ureditvi unitarna parlamentarna republika, razdeljena na šest administrativnih okrožij, ki nimajo značaja federalnih enot. Zagotovljena je tudi lokalna samouprava, ki se vrši preko organov lokalne samouprave.

V Izraelu je izvršena klasična trodelba oblasti, ki je značilna za demokratične zahodne države. Zakonodajno oblast predstavlja enodomni parlament (knesset), ki ga izvolijo volilni upravičenci na splošnih in tajnih volitvah. Sodno oblast predstavljajo sodišča, na čelu katerih je Vrhovno sodišče. Glavno vlogo v izvršni veji oblasti predstavlja vlada, ki jo vodi predsednik vlade (premier). V izvršno oblast štejemo tudi predsednika države (šef države), katerega pristojnosti so zgolj protokolarne in simbolične.

3.3 Predsednik države

Položaj predsednika države ureja Temeljni zakon, ki je bil sprejet leta 1964 (*Basic Law: The State President*).⁴ Predsednik države (v nadaljevanju: predsednik) je šef države in predstavlja judovsko državo v svetu. Izvoljen je v parlamentu z navadno večino za sedemletno obdobje, brez možnosti reelekcije.⁵

Pristojnost predsednika so v največji meri protokolarne in simbolične. Med drugim obsegajo: otvoritev prvega zasedanja novega parlamentarnega sklica, formalno predlagateljstvo kandidata za predsednika vlade, sprejemanje akreditivov tujih diplomatskih predstavnikov,

⁴ <http://www.mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH00kb0>, (27.08.2003)

⁵ Pred spremembo zakonodaje leta 1998 je bil predsednik izvoljen za petletni mandat z možnostjo enkratne reelekcije.

podpisovanje pogodb in zakonov sprejetih v parlamentu, imenovanje izraelskih diplomatskih predstavnikov v tujini, imenovanje sodnikov in guvernerja izraelske banke, na predlog določenega predlagatelja, pomilostitve na predlog ministra za pravosodje in podobno.

Izvolitev predsednika je odvisna od vsakokratne razporeditve strankarske moči v parlamentu. Kljub temu predsednik uživa precejšnje zaupanje in spoštovanje v javnosti, saj za to funkcijo stranke predlagajo ugledne judovske intelektualce iz različnih področij, ki so se izkazali na različnih področjih družbenega življenja in niso tako strankarsko zaznamovani.

3.4 Parlament

Položaj izraelskega zakonodajnega telesa določa Temeljni zakon iz leta 1958 (*Basic Law: The Knesset*).⁶ Le-ta določa da je izraelski parlament enodomen in ima 120 članov. Člani parlamenta (poslanci) so izvoljeni na splošnih, svobodnih in tajnih volitvah, ki potekajo po proporcionalnem volilnem sistemu. Mandat parlamenta navadno traja štiri leta, vendar se lahko pred pretekom tega obdobja razpusti sam ali pa ga razpusti predsednik vlade.

Delo parlamenta vodi predsednik parlamenta, ki ga izmed sebe izvolijo poslanci. Parlament se ukvarja z zakonodajo, z zadevami tekoče politike, s proračunom in z mednarodnimi pogodbami (Hiro 1996: 139). Najpomembnejša naloga parlamenta je sprejemanje zakonov, ki poteka po trifaznem postopku.

Parlament zaseda na plenarnih zasedanjih. V parlamentu se konstituirajo tudi stalni in posebni komiteji. Med stalnimi komiteji je tudi Komite za zunanje in obrambne zadeve, v sklopu katerega deluje Podkomite za obveščevalne in varnostne službe. Omenjeni telesi opravljata parlamentarni nadzor nad delom subjektov izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti. Parlament lahko imenuje tudi preiskovalne komisije za preiskovanje zadev javnega pomena.

Volilna pravila, ki z majhnimi popravki veljajo še danes, so določena v Temeljnem zakonu o parlamentu in v volilnem zakonu iz leta 1969. V Izraelu se uporablja eden izmed najčistejših

proporcionalnih razdelitev volilnih glasov. Celotna država predstavlja eno samo volilno enoto, kjer se sedeži v parlamentu delijo po številu glasov, ki jih dobi posamezna strankarska lista. Kateri kandidati bodo na teh listah, določijo stranke same, v skladu s svojimi internimi pravili. Prag za vstop v parlament je zelo nizek, saj se za vstop v parlament zahteva najmanj 1,5 % vseh oddanih glasov na volitvah.

Tak volilni sistem omogoča vstop v parlament tudi zelo majhnim strankam, zato je v izraelskem parlamentu množica strank, ki so prisiljene sklepati koalicije, če hočejo sestaviti vlado z večinsko podporo. Zaradi sistema strankarskih list pridejo v parlament ponavadi pripadniki strankarske elite in finančni donatorji strank.

3.5 Vlada

Delovanje, pristojnosti in sestavo vlade določa Temeljni zakon o vladi (*Basic Law: The Government*),⁷ ki je bil nazadnje spremenjen leta 2001.⁸ Vlada predstavlja vrh izvršilne oblasti v Izraelu. Zadolžena je za upravljanje države na notranjem in zunanjem področju, kar vključuje tudi zadeve, ki se tičejo varnostnih vprašanj. Njene pristojnosti so zelo široke. V pravnem urejanju, kateregakoli vprašanja, sta predsednik vlade in vlada glavna dejavnika odločanja; dejanska izvršna oblast je v celoti v njihovih rokah. O vsem kar ni urejeno s katerim od zakonov, lahko ureja vlada s svojimi odločitvami, ki imajo pravno veljavo.

Vlada lahko brez privolitve parlamenta vzpostavi organe in službe, v zadevah, ki niso izrecno z zakonom že poverjene komu drugemu. Vse kar ni izrecno prepovedano, se smatra kot zakonito, če tako odloči predsednik vlade oziroma vlada. (Levkov 2001: 66)

Vlado sestavljajo predsednik vlade (premier, prvi minister) in ministri. Mandat za sestavo vlade poveri predsednik države kandidatu za predsednika vlade. Le-ta ponavadi prihaja iz strankarskega vrha stranke, ki ima glede na volilni rezultat, največje možnosti za sestavo

⁶ <http://www.mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH00h80>, (27.08.2003)

⁷ <http://www.mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH00hd0>, (27.08.2003)

⁸ Prvi temeljni zakon o vladi je bil sprejet že leta 1968. Spremenjen je bil leta 1992 in zopet leta 2001.

vladajoče koalicije v parlamentu (več kot 60 glasov). Predsednik vlade in njegov namestnik morata biti obvezno člana parlamenta, medtem ko za ostale ministre to ni obvezno. Mandat vlade, tako kot pri parlamentu, navadno traja štiri leta, lahko je tudi krajši, zaradi odstopa oziroma smrti predsednika vlade ali zaradi izglasovane nezaupnice vladi v parlamentu.

Zaradi proporcionalnega volilnega sistema so bile vse vlade v Izraelu do sedaj koalicijske. V vlado pridejo vsakokrat tudi manjše stranke, ki pomenijo jeziček na tehtnici, in si s tem povečajo politično težo. Na ta način pridejo v vrh izvršilne oblasti tudi različne judovske radikalne in verske stranke, ki jim tako uspe v vladno politiko uvrstiti tudi skrajna religiozna in protiarabska stališča.

3.6 Sodstvo

Sodni sistem predstavlja tretjo vejo oblasti, na čelu katere je Vrhovno sodišče. Ureditev sodstva je naslednja: okrajna sodišča, okrožna sodišča in Vrhovno sodišče.

Najpomembnejše je **Vrhovno sodišče** ki ima sedež v Jeruzalemu. Število sodnikov Vrhovnega sodišča vsakokrat določi parlament. To najvišje sodišče v Izraelu igra dvojno vlogo, in sicer, kot najvišje pritožbeno sodišče, na katerega prihajajo pritožbe iz okrožnega sodišča in katerega sodbe so dokončne, ter kot sodišče na katerega je možna pritožba posameznikov glede delovanja in ravnanja državnih organov.

V Izraelu imajo tudi naslednja posebna sodišča: vojaška sodišča, delovna sodišča in verska sodišča za judovsko, muslimansko, krščansko in družovsko versko skupnost.

3.7 Državni nadzornik

Poglavitna funkcija državnega nadzornika je nadzor nad organi državne administracije. Deluje v imenu izraelske javnosti, kot nadzornik nad državnimi organi. Njegov mandat traja pet let, za svoje delo pa je odgovoren neposredno parlamentu, sicer je popolnoma neodvisen.

Državni nadzornik opravlja nadzor nad državnimi organi z vidika zakonitosti, ekonomičnosti, poštenosti in učinkovitosti. Pri tem mora imeti brezpogojen dostop do vseh dokumentov in gradiv, ki ga zanimajo. Kljub relativno velikim pooblastilom, nima državni nadzornik nobene možnosti kazenskega sankcioniranja nadzorovancev-kršiteljev. Ta pravica je pridržana izključno pravosodnim organom, katerim državni nadzornik pošilja svoje ugotovitve.

4 JUDOVSKO OBRAMBNO IN OBVEŠČEVALNO - VARNOSTNE ORGANIZACIJE PRED NASTANKOM IZRAELSKE DRŽAVE

4.1 Judovske organizacije v času pred britanskim mandatom nad Palestino

Do konca prve svetovne vojne je teritorij današnje države Izrael pripadal Otomanskemu (turškemu) imperiju. V tem času je bila judovska skupnost na tem ozemlju maloštevilna. Prve judovske samozaščitne organizacije so nastajale na začetku dvajsetega stoletja v carski Rusiji, kjer so bili pogromi nad Judi vsakdanjost.

Prva sionistična⁹ delavska organizacija **Poale Sion** (delavci Siona) je bila ustanovljena leta 1900 v takratnem ruskem mestu Minsk. Njen program je bil prežet s socializmom, sionizmom in imigracijo Judov v Palestino (Hiro 1996: 259). Podružnica organizacije je bila vzpostavljena tudi na tleh Palestine, kjer so pripadniki organizacije zbirali denar za nakup orožja in izrabili ves prosti čas za urjenje v streljanju. Nekateri med njimi, ki bi jih lahko imel človek za Ruse, so potovali po sosednjih okoliših preoblečeni v kmete in zbirali vesti ter snovali mrežo obveščevalcev (Piekalkiewicz 1981: 17).

Leta 1907 je gomelska skupina (poimenovana po ruskem mestu Gomel), tokrat že v Palestini, ustanovila tajno organizacijo **Bar Giora**, katere glavna naloga je bila varovati judovsko imetje. Možje so drug drugemu obljubili zvestobo in brezpogojno pokorščino nadrejenim. Tudi njihov program je temeljil na socializmu. Urili so se v jahanju po težko prehodnem zemljišču in v streljanju. Podnevi so delali na polju, zvečer pa čistili orožje. Oblačili so se kot beduini, zato so bili na zunaj zelo podobni Arabcem (Piekalkiewicz, 1981: 20).

⁹ Sionizem (tudi cionizem) je judovska doktrina in gibanje, poimenovano po jeruzalemskem griču Zion na katerem naj bi v letih 1010-970 pred našim štetjem stala palača judovskega kralja Davida. Sionizem je judovsko nacionalistično gibanje, ki si je prizadevalo ustanoviti judovsko domovino oziroma državo v takratni otomanski Palestini.

Hašomer (stražar) je bila že precej bolj organizirana judovska organizacija na tleh Palestine. Ustanovljena je bila leta 1909. Voditelj Hašomerja je bil Joshua Chankin, ki je živel v Palestini že od leta 1881 (Van Creveld 1998:12).

Hašomer je bil zamišljen kot oboroženo združenje, ki naj vsemu judovskemu prebivalstvu pokaže potrebo po samoobrambi, hkrati pa poskrbi za razcvet socialnih in nacionalnih vrednot. Pripadniki Hašomerja so se imenovali *šomrini* (stražarji) in so gojili tradicijo Bar Giore, ukvarjali pa so se predvsem z gradnjo dežele, krepitvijo njene obrambe in skrbjo za ureditev razmerij z Arabci (Piekalkiewicz 1981:22). Program organizacije je temeljil na mešanici socializma in samoobrambne ideologije.

V času največjega razcveta Hašomerja, je le-ta štel okoli sto pripadnikov, trdo jedro organizacije je predstavljalo deset, morda dvajset, sorodstveno povezanih ljudi, katerih poreklo je izhajalo iz Chankinovega rojstnega mesta Gomel (Van Creveld 1998:13). Šobajić (1982:179) pravi »da je imel Hašomer do leta 1914 okoli 40 konjenikov in 50 do 60 pešakov, oboroženih s puškami in pištolami, v času kmetijskih del pa je bilo število *šomrinov* okoli 300«. Kljub relativni maloštevilnosti in njihovi razpršitvi po celotni deželi, je bil Hašomer sposoben zagotoviti varnost takratnim judovskim poljedeljskim naseljem.

Hašomer se je ponašal s tem, da ni bil odvisen od nobene zunanje avtoritete, zato so Turki *šomrine* preganjali in zapirali. Leta 1916 so odločilno udarili in pregnali domala celotno vodstvo Hašomerja. Ob koncu prve svetovne vojne leta 1918, ko so celotno deželo okupirali Britanci, je bil Hašomer že skoraj popolnoma razbit, poskusi ponovne vzpostavitve organizacije pa niso bili uspešni.

Prednostne naloge Hašomerja (pa tudi predhodnih judovskih organizacij) lahko strnemo v tri točke:

- obramba judovskih naselij pred roparskimi tolpmi ter arabskimi, turškimi in drugimi vsiljivci;
- širjenje socialističnih idej in dvigovanje nacionalne zavesti pri judovskih priseljencih, ki so prihajali z vseh koncev sveta;

- pridobivanje zemlje za judovsko prebivalstvo.

4.2 Judovske organizacije v času britanskega mandata nad Palestino

4.2.1 Zgodovinski oris začetka obdobja britanskega mandata nad Palestino

Leta 1917 so Britanci zavzeli Jeruzalem in s tem končali 400-letno turško gospostvo nad ozemljem Palestine. Tri leta kasneje je Velika Britanija od Društva narodov zahtevala mandat nad Palestino; leta 1922 ga je tudi formalno dobila. Judi in Arabci v Palestini so kmalu spoznali, da glavno vodilo Britancev v Palestini ni ureditev razmer, temveč kolonialni interesi britanskega imperija.

Sionisti so v ponovni delitvi sveta videli enkratno priložnost za svoj glavni cilj: vzpostavitev judovske sionistične države na ozemlju Palestine. Njihova prizadevanja so kmalu obrodila sadove. Poleg razvejane judovsko-sionistične infrastrukture povsod po svetu ter zametkov prvih organiziranih priseljevanj Judov v Palestino, je takratni britanski zunanji minister lord Balfour, v pismu voditeljem judovske skupnosti v Veliki Britaniji, obljubil Judom pravico do vzpostavitve »nacionalnega domovanja« (dobesedno v Angleščini: »National Home«), kar so si sionisti razlagali kot pravico do judovske države v Palestini. To pismo je postalo v zgodovini poznano kot *Balfourjeva deklaracija*. Že med prvo svetovno vojno pa je britanska tajna diplomacija obljubila Arabcem številna ozemlja na Bližnjem vzhodu, če se le-ti postavijo na njihovo stran v bojih zoper Turke.

Kljub tem protislovnim obljubam, sta Velika Britanija in Francija v zakulisnih diplomatskih igrah med seboj sklenili sporazum o delitvi interesnih sfer na Bližnjem vzhodu. Francija je dobila mandat nad Sirijo in Libanonom, Velika Britanija pa nad Palestino, emiratom Transjordanijo (današnja Jordanijo) in Mezopotamijo (današnjim Irakom). S tem so bili najbolj prikrajšani Arabci, medtem ko so si sionisti (Judi) z *Balfourjevo deklaracijo*, čeprav ne eksplicitno, zagotovili podporo judovskemu naseljevanju Palestine in celo vzpostavitvi nekakšnega »domovanja« oziroma države, kakor so si sami enostransko razlagali.

V letih 1922-23 je Velika Britanija - tudi formalno - prevzela vodilno vlogo v Palestini. Že od leta 1917, v obdobju po ruski revoluciji, se je pričelo množično priseljevanje Judov v Palestino. Temu početju so se vse bolj zoperstavljali arabski prebivalci Palestine, ki so se leta 1920 pričeli tudi fizično spopadati z judovskimi priseljenci. Priseljevanje Judov so z vse večjim nezaupanjem opazovali tudi Britanci, ki se niso hoteli zameriti Arabcem, in so od začetka svojega mandata v Palestini - v skladu s svojimi interesi - poskušali ohranjati ravnovesje med obema narodoma.

V letih 1918-1920 so Arabci pogosto napadali judovske naselbine. Hašomer je praktično razpadel in Judi so bili v glavnem nezaščiteni. Zato so leta 1920 ustanovili novo obrambno organizacijo - Hagano. Polvojaška organizacija Hagana je zaznamovala obdobje celotnega britanskega mandata do leta 1948, ko se je, z razglasitvijo države Izrael, preobrazila v redno izraelsko vojsko, iz nje pa so izšle tudi vse najpomembnejše izraelske varnostno-obveščevalne službe.

4.2.2 *Hagana*

Hagana (obramba) je bila ustanovljena leta 1920. Ustanovitelji so bili socialistični sionisti. V začetku so jo sestavljali predvsem bivši pripadniki Hašomerja in judovskih bataljonov, ki so v prvi svetovni vojni bojevali v sklopu britanske vojske.

Hagana je bila polvojaška organizacija (milica), v vrste katere je imel, vsaj formalno, dostop vsak član judovske skupnosti. Ustanovljena je bila z namenom, da se vzpostavi oborožena sila, ki bo skrbela za celotno judovsko skupnost v Palestini. Kot taka je v začetku spadala pod pristojnost novoustanovljene Nacionalne delavske federacije **Histradut**.

Histradut je bil precej več kot le nepolitično sindikalno združenje judovskih delavcev, saj se je ukvarjal tudi s poklicnim svetovanjem, zagotavljanjem javnih del, vzpodbujanjem judovske imigracije, namestitvijo priseljencev in organiziranjem obrambe (Hiro 1996: 111).

Teoretično je bila Hagana zamišljena kot centralizirana in teritorialno vseobsežna organizacija, odgovorna za obrambo celotne judovske skupnosti. V praksi je bila, vsaj v dvajsetih letih, »primitivna konfederacija« treh večjih mestnih odborov (Jeruzalem, Tel Aviv, Haifa) in manjših odborov iz judovskih naselij po vsej deželi. (Van Creveld 1998: 24)

Hagana je štela v dvajsetih letih nekaj tisoč članov in veliko podpornikov, ki so organizacijo oskrbovali z orožjem in drugim materialom. Urjenje so izvajali bivši častniki, ki so v prvi svetovni vojni, služili v različnih armadah, in je potekalo vsakič na drugem mestu. Vsebovalo je predvsem osnovno vojaško urjenje, spoznavanje raznovrstnega orožja in tudi teoretične naloge. V vsakem judovskem naselju je bil Haganin poveljnik. Orožje je Hagana pridobivala predvsem s pomočjo judovskih organizacij v Evropi. V Palestino so ga pretihotapili največ preko libanonskega pristanišča Bejrut, kjer je bil nadzor francoskih oblasti precej površen.

Leta 1929 je izbruhnil velik arabski upor v Jeruzalemu in v vseh večjih palestinskih mestih. Prišlo je do hudih spopadov med Arabci in pripadniki Hagane. Z velikimi težavami je Britancem uspelo vzpostaviti navidezen red in mir.

Po teh dogodkih je Hagana prešla pod pristojnost **Judovske agencije**. Le-ta je bila legalna sionistična organizacija, ki je uradno sodelovala in komunicirala z mandatnimi oblastmi. Ustanovljena je bila leta 1929 in je predstavljala nekakšno vzporedno administracijo mandatnim oblastem. (Black, Morris 1991: 3)

Od leta 1929 se je Hagana začela pospešeno razvijati in postajati podobna resnični vojski. V ilegali so pričeli izdelovati lastno orožje, okoli naselij so patroljirale stalne patrole; organizacija se je tudi številčno okrepila.

Leta 1935 so zopet izbruhnili arabski nemiri, naperjeni zoper mandatno oblast. Arabci so Britancem očitali popustljivo politiko do judovskega priseljevanja. Britanci so z Arabci krvavo obračunali. Dogodki Hagane niso doleteli nepripravljene. Opozorjeni od obveščevalnega oddelka Hagane, so njeni pripadniki blokirali poti do judovskih naselij, evakuirali judovsko skupnost iz kritičnih mest, uredili podzemna zaklonišča in podobno.

Soočena s skupnim nasprotnikom sta britanska mandatna oblast in judovska skupnost v letih 1936-1939 začeli odkrito medsebojno sodelovati. Več kot 3000 Judov, ki jih je predlagala Judovska agencija, je bilo izbranih v novoustanovljeno, legalno pomožno judovsko policijo **Notrim**. S pomočjo pripadnikov Notrima je Hagana lažje prihajala do potrebnega orožja in informacij. Leta 1938 so bili, z britansko pomočjo, ustanovljeni **Specialni nočni odredi** (SNS – Special Night Squads), ki so patroljirali vzdolž naftovodov in napadali arabska naselja, za katera so sumili da skrivajo teroriste (Van Creveld 1998: 40). Nekateri najpomembnejši poveljniki Hagane, in kasneje regularne izraelske armade, so bili izurjeni pripadniki SNS.

Tudi v okviru same Hagane so ustanovili mobilne udarne enote **Plugot Sadeh** (FOSH - Field Companies). FOSH je imel osrednje poveljstvo in regionalne izpostave. Štel je približno 300 izurjenih mož, ki so v taktičnem smislu delovali na podoben način kot SNS. Kljub temu, da je bila njihova dejavnost in sam obstoj nezakonita, so Britanci zatisnili na eno oko (Van Creveld 1998: 40-41).

Maja 1939, štiri mesece pred začetkom druge svetovne vojne, je britanska mandatna oblast objavila t.i. *Belo knjigo*, kjer je zelo omejila judovsko priseljevanje in praktično zaničala teze iz *Balfourjeve deklaracije*, medtem, ko je Arabcem obljubila »razvoj ki pelje k neodvisnosti«. Kolonialna sila je zaradi zavarovanja svojih strateških interesov na področju Bližnjega vzhoda, potrebovala naklonjenost arabskih držav v neizbežnem spopadu z nacizmom in fašizmom.

4.2.2.1 Palmah

Maja 1941 so bile, znotraj Hagane, ustanovljene elitne udarne enote, udarna pest Hagane, imenovane **Palmah** (Plugot Mahaz – udarne enote). Rekrutiranje je potekalo med člani levo

usmerjenih kibucov.¹⁰ Največ pripadnikov Palmaha, je bilo izurjenih v okviru SNS in FOSH, ki sta bila po letu 1939 razpuščena. Ob koncu druge svetovne vojne je imel Palmah 2000 izurjenih pripadnikov. Deloval je z dovoljenjem Britancev, ki so nujno potrebovali vojaško izurjenega zaveznika, kajti z zahoda so na njih pritiskali Nemci (general Rommel), na severu pa je Libanon in Sirijo nadzoroval francoski kolaboracionistični vichyjevski režim.

Posebnost Palmaha je bila v tem, da je bila ta vojska brez vsakršnih činov, nobene pozornosti niso posvečali uniformam, drilu in strumnemu nastopanju, kratka vojska v kateri so imeli častniki samo to prednost, da smejo prvi pasti v boju (Piekalkiewicz 1981: 68). Kljub temu so bili pripadniki Palmaha podvrženi špartanski disciplini. Urili so se v sabotažni in obveščevalni dejavnosti, pa tudi v taktičnih vajah, kot je npr. izkrcavanje ilegalnih priseljencev. V njihovih enotah so bili tudi piloti, padalci in mornarji. Znotraj Haganine strukture je imel Palmah dokaj avtonomen položaj, saj je imel svoje vrhovno poveljstvo in njemu podrejena regionalna poveljstva. To mu je omogočalo visoko stopnjo tajnosti in mobilnosti. Pomorska veja Palmaha se je imenovala **Palyam** in se je ukvarjala predvsem z ilegalnim prevozom Judov po morju.

V okviru Palmaha je deloval tudi t.i. **Sirski vod** (Syrian Platoon), katerega pripadniki so bili Judi, ki so imeli arabščino za materin jezik. Urili so jih pripadniki britanske organizacije Special Operations Executive (SOE), obveščevalno pa so delovali v sovražnikovem zaledju v Siriji in Libanonu. (Black, Morris 1991: 32)

Od leta 1943 dalje je znotraj Palmaha deloval tudi t.i. **Arabski vod** (Arab Platoon – Mist' Aravim). Enota je imela tudi kodno ime **Shahar**. To je bila v začetku majhna enota, ki je za judovsko skupnost zbirala vojaške in politične informacije. Njihovi pripadniki so se, preoblečeni v arabska oblačila, gibali po večji arabskih populacijskih središčih Palestine, Jordanije, Sirije in Libanona. Poleg tega so opravljali tudi izvidniške pohode, sabotaže, umore in ugrabitve.¹¹

¹⁰ Kolektivna judovska poljedeljska naselja.

¹¹ *Shahar oziroma Arabski vod je razlikoval med naslednjimi tipi akcij (Black, Morris 1991:40):*

- **hish-bazim (hitri sokol);** hitre, nenadne akcije v trajanju nekaj ur, navadno naperjene zoper določeno posamično tarčo, ali za pridobitev pomembne informacije,

Sčasoma se je Shahaar zelo okrepil, leta 1948 se je terenskemu zbiranju informacij, pridružila še dejavnost razširjanja »črne propagande« med arabskim prebivalstvom. Največja prednost Shahaarja je bila v tem, da so se njegovi pripadniki lahko neovirano gibali med arabskim prebivalstvom in na ta način zbirali informacije. Avgusta leta 1948 je bil Shahaar integriran v obveščevalno službo izraelske armade (predhodnica kasnejšega Aman), kjer se je preimenoval v **Shin Mem 18**.

Ob koncu druge svetovne vojne Britanci niso več potrebovali judovskih zaveznikov, zato so poskušali Palmah razorožiti. Le-ta je namreč postal upoštevanja vredna vojaška in obveščevalna organizacija, in kot tak, nevaren britanski mandatni oblasti. Zaradi tega je judovski voditelj David Ben Gurion razglasil odkrit oborožen boj proti britanski oblasti. Palmah je v tem času sodeloval tudi z judovskima desničarskima organizacijama Irgun in Lehi, v bojnih pohodih zoper Arabce in Britance. Po razglasitvi države Izrael maja 1948 je postal sestavni del izraelske armade, čeprav so njegova poveljstva in enote v arabsko-izraelski vojni leta 1948, še naprej avtonomno delovale. Dejansko je bilo vrhovno poveljstvo Palmaha razpuščeno šele leto kasneje.

4.2.2.2 *Shai*

Tajna (ilegalna) obveščevalno-varnostna služba Hagane **Shai** (Sherut Yediot – informativna služba) je bila formalno vzpostavljena leta 1940, vendar so posamezni oddelki, ki so se ukvarjali z obveščevalno-varnostno dejavnostjo delovali že v zgodnjih tridesetih letih prejšnjega stoletja.¹²

- **tayarim (turisti)**; akcije, ki so trajale od enega do pet dni, v predelih, ki so bili pod arabskim nadzorom ali v sosednjih arabskih državah,
- **mitbasesim (naseljenci)**; dlje časa trajajoče akcije, ki so vključevale dolgoročno »vgradnjo« agenta na arabsko področje, tudi v sosednje arabske države.

¹² Eden izmed takih je bil Politični oddelek Judovske agencije, ki se je ukvarjal z arabskimi zadevami. S tovrstnim delom se je ukvarjala tudi množica posameznikov ter skupin v Haganini strukturi. Glavna tarča zanimanja so bili predvsem Arabci. Hagana je prihajala do pomembnih informacij predvsem s pomočjo Judov, ki so bili zaposleni v številnih uradnih mandatne oblasti. Obveščevalne informacije so bile posredovane poveljstvu Hagane in Političnemu oddelku Judovske agencije.

Leta 1939, po objavi *Bele knjige*, je Hagana zaznala povečano zanimanje britanske civilne službe CID (Criminal Investigation Department) za strukturo in delovanje Hagane, predvsem na področju oboroževanja in ilegalne imigracije. Zaradi tega je bil v Hagani ustanovljen protiobveščevalni oddelek, katerega glavne naloge so bile nadzor in odkrivanje Judov, ki sodelujejo z Britanci, kot tudi dejavnost judovskih desničarskih organizacij.

Junija 1940 je bila vzpostavljena informativna služba Shai. S tem so bile različne službe znotraj Hagane, ki so ukvarjale z obveščevalno in protiobveščevalno dejavnostjo, združene pod eno streho. Služba Shai je bila neposredno odgovorna poveljstvu Hagane in Političnemu oddelku Judovske Agencije. Shai so sestavljali trije oddelki (Black, Morris 1991: 18-19):

- protiobveščevalni ali notranji oddelek se je ukvarjal z Judi;
- politični ali britanski oddelek se je ukvarjal z infiltriranjem v britanske oborožene sile, policijo in organe mandatnih oblasti;
- arabski oddelek se je ukvarjal z Arabci.

Organizacijska struktura službe Shai je ostala nedotaknjena vse do junija 1948, ko je bila Shai formalno razpuščena in integrirana v različne obveščevalno-varnostne službe novonastale države Izrael.

4.2.2.3 Mossad Lealivah Beth.

Leta 1937 je vrhovno poveljstvo Hagane ustanovilo tajno organizacijo **Mossad Lealivah Beth** (kratko Mossad),¹³ ki je prevzela vodenje ilegalnega priseljevanja Judov v Palestino. Mossad, ki je tesno sodeloval z obveščevalno službo Shai, je imel mrežo obveščevalcev razvejano po vsej srednji in južni Evropi. Pripadniki Mossada so v največji tajnosti v evropskih pristaniščih na ladje vkrcevali judovske begunce in jih prevažali na palestinsko obalo. Poleg nacistov je bila glavni nasprotnik Mossada angleška kriminalistična služba CID, ki je imela glavni štab v Jeruzalemu.¹⁴ Na morju je potekala prava »pomorska vojna« med britansko mornarico in Mossadovim ladjevjem.

Pod okriljem Mossada je delovala tudi služba **Rehesh**, ki je bila zadolžena za preskrbo z orožjem in ostalo opremo. Ta služba je imela lastno agenturno mrežo s pomočjo katere je nadzorovala pošiljke orožja in skrivališča zanj.

Leta 1945, tik pred koncem vojne, se je Mossad reorganiziral. Nastala sta dva samostojno delujoča tajna oddelka (Piekalkiewicz 1981: 52):

- **Ha-apala** (vseljivanje): naloga tega oddelka je bila spremljati in skrbeti za ilegalne priseljence, ki sta jih Mossad in Briha pripeljala v Palestino;
- **Briha** (beg): ta oddelek je skrbel za pošiljanje Judov v evropska vkrcevalna pristanišča.

Omeniti velja še tajno organizacijo **Din**, ki jo je jeseni 1945, v nemškem Frankfurtu, ustanovilo nekaj članov Brihe. Naloga te organizacije je bila lov na nacistične zločince. Štela je okoli 300 agentov, katerih jedro je bila likvidacijska skupina. Pripadniki Din-a so bili razdeljeni v štiri skupine, ki so delovale v vseh štirih okupacijskih conah Nemčije. Likvidirale so kar nekaj uglednih esesovcev in krvnikov iz koncentracijskih taborišč. (Piekalkiewicz 1981: 138)

¹³ Te organizacije ne smemo zamenjevati z današnjo tajno izraelsko službo, ki je v svetu prav tako poznana kot Mossad, kar v hebrejščini pomeni »inštitut« oziroma »organizacija«. Le-ta je nastala šele kasneje in je predstavljena v nadaljevanju diplomskega dela.

¹⁴ V prizadevanjih, da bi preprečili ilegalno priseljivanje, so hebrejsko govoreči agentje jeruzalemske CID potovali tudi v Evropo, da bi tam izsledili niti organizacije Mossad in dognali način njenega delovanja (Piekalkiewicz 1981: 52).

4.2.3 Irgun

Irgun Zvai Leumi (Nacionalna vojaška organizacija) ali krajše Irgun, je bil ustanovljen leta 1937 med arabskim uporom zoper mandatno oblast (1936-1939). Irgun je nastal zaradi nasprotovanja uradni sionistični politiki Judovske agencije in Hagane, ki sta se zavzemala za omejene napade na arabske cilje. Irgun se je zavzemal, in dejansko tudi organiziral, preventivne napade na arabska naselja.

Revizionistični sionizem¹⁵, ki ga je prevzel Irgun, je zahteval ustanovitev judovske države na obeh straneh reke Jordan. V terorističnih akcijah zoper Arabce je Irgun, med drugim, na javnih krajih postavljaj bombe, ki so povzročale velike žrtve med civilnim prebivalstvom, največ med Arabci (Sherman 1997: 120). Poleg tega so pripadniki Irguna razstreljevali vojaške komunikacije ter napadali vojašnice in pobijali britanske vojake. Po začetku druge svetovne vojne je Irgun razglasil premirje z Britanci, zaradi boja proti nacizmu. Ob koncu vojne je Irgun štel od 3000 do 3500 bojnikov.

4.2.4 Lehi

¹⁵ *Revizionistični sionizem je skrajno nacionalistično gibanje znotraj sionističnega gibanja. Izoblikovalo se je okoli Vladimirja Jabotinskega in njegovih sodelavcev. Revizionizem je temeljil na ideji političnega sionizma, ki je zahteval takojšen dogovor z britansko vlado in takojšnje oblikovanje judovske države na obeh bregovih reke Jordan. Zagovorniki revizionizma so nasprotovali politiki postopnega naseljevanja v Palestini, ter se zavzemali za idejo katastrofičnega sionizma, ko bi z množično evakuacijo vzhodnoevropskih Židov takoj dosegli večinski status v Palestini, s čimer bi bila pot do neodvisnosti zagotovljena. (Nedog 2002: 27)*

Organizacijo **Lohemei Herut Yisrael** (Borci za svobodni Izrael) ali krajše Lehi, je septembra 1940 ustanovil sionistični revizionist Avraham Stern. Zaradi tega je ta organizacija poznana tudi pod imenom **Skupina Stern** (Stern Gang). Stern je bil sprva pripadnik Irguna, vendar je zaradi nepopustljivega odnosa do Britancev ustanovil svojo organizacijo.¹⁶

Pripadniki Lehi-ja se niso nikoli sprijaznili z britansko navzočnostjo na Bližnjem vzhodu, zato so se z vsemi razpoložljivimi sredstvi bojevali zoper njih, tudi med drugo svetovno vojno. Lehi je bil številčno precej manjši od Irguna (v najboljših časih je štel 1000 mož, ob ustanovitvi pa le 300), vendar militantnejši in radikalnejši. Pripadniki Lehi-ja so ubijali in obešali britanske vojake, napadali vojaške objekte ter izvajali atentate na voditelje in politike.

¹⁶ Glavno vodilo Lehi-ja je bilo (v nasprotju z Irgunom in Hagano), da so judovski sovražnik številka ena Britanci in, da je oborožen boj zoper njih glavna judovska prioriteta. V ta namen je organizacija Lehi med drugo svetovno vojno sodelovala tudi z nacisti, s katerimi so vzdrževali stike preko nemškega veleposlaništva v Ankari.

4.2.5 Odnosi med judovskimi organizacijami in nastanek izraelskih oboroženih sil

Po koncu druge svetovne vojne so obstajale tri vojaško-varnostne organizacije znotraj judovske skupnosti. Največja je bila levičarsko-socialistično usmerjena Hagana, ki se je največ ukvarjala z ilegalnim priseljevanjem in obrambo judovskih naselij; njeno delovanje so Britanci v skladu s svojimi interesi, občasno tolerirali. Irgun z nekaj tisoč, in Lehi z nekaj sto pripadniki, sta predstavljala nacionalistično-desničarski pol znotraj judovske skupnosti. Pri tem je bil Lehi precej radikalnejši, z nekaterimi prepoznavnimi fašističnimi potezami in dejanji. Lehi in Irgun nista nikoli priznavala avtoritete Judovske agencije, katere vojaški del je predstavljala Hagana (Van Creveld 1998: 56).

Leta 1945 je v Hagani dozorelo spoznanje, da je potrebno vse razpoložljive judovske vire mobilizirati zoper skupnega britanskega sovražnika. Tako je bil oktobra tega leta ustanovljen odbor, ki je koordiniral akcije vseh treh organizacij. Hagana se je, z vso svojo infrastrukturo, ukvarjala predvsem z »nekrvavimi« akcijami, kot so priseljevanje Judov v Palestino, gradnja novih naselij in organiziranje demonstracij zoper mandatno oblast. Irgun se je ukvarjal z bombnimi napadi na britanske vojaške tarče ter na uslužbence mandatne oblasti. Lehi je počel tisto kar je najbolje obvladal; umori in atentati izbranih osebnosti, vključno z judovskimi »izdajalci«.

Napadi Judov na Britance so se vrstili vse do njihovega končnega odhoda leta 1948. Maja 1948 je bila razglašena država Izrael, kar je hkrati pomenilo tudi ustanovitev regularne izraelske oborožene sile **ZAHAL** (Zvai Haganah LeIsrael, Israel Defence Forces, v nadaljevanju - IDF). **IDF** je bila edina oborožena sila za obrambo pred zunanjim sovražnikom. Hagana se je s svojo vojaško strukturo praktično brez težav vključila v novostali IDF.

Kljub temu, da je Irgun podpisal junija 1948 svojo razpustitev, je vodstvo te organizacije hotelo ohraniti celovitost in avtonomnost svojih enot znotraj IDF-a. Temu je vodstvo IDF-a, sestavljeno predvsem iz bivših poveljnikov Hagane, izrecno nasprotovalo. Zaradi tega je prišlo do oboroženih spopadov Irguna s pripadniki Hagane, ki so sestavljali pretežni del IDF-a. Nazadnje je bil Irgun s silo razorožen. Vključitev organizacije Lehi v IDF je potekalo

hitreje, razen v Jeruzalemu, kjer je celica Lehija še naprej delovala samostojno in septembra 1948 umorila diplomata OZN, švedskega grofa Bernardotta.

5 NASTAJANJE IZRAELSKO OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNE SKUPNOSTI

5.1 Obveščevalno-varnostne organizacije v prvi izraelsko-arabski vojni

V letih 1947/48, pred in med prvo izraelsko arabsko vojno,¹⁷ so judovsko »obveščevalno-varnostno skupnost« sestavljale naslednje organizacije:

- Obveščevalno- varnostna služba Hagane - Shai;
- Arabski vod Palmaha - Shahar;
- Politični sektor Judovske Agencije – arabski oddelek;
- Obveščevalni oddelek pri glavnem poveljstvu Hagane.¹⁸

Kmalu po začetku vojne je bilo jasno, da so bile obveščevalne informacije o prihajajočem združenem napadu arabskih vojska na Izrael, nepravočasne in nenatančne. Judovska obveščevalna skupnost se pred največjim izzivom do takrat, ni preveč izkazala.

Po začetku sovražnosti, konec leta 1947, in še posebej po izbruhu vojne leta 1948, sta se arabski in judovski narod tudi fizično ločila, kar je judovskim obveščevalnim službam onemogočalo zbiranje informacij med Arabci. Tovrstni način je bil namreč do takrat glavni vir obveščevalnih informacij za judovsko obveščevalno skupnost. Mreža obveščevalcev in informatorjev, ki jo je več let gradila Shai, se je sesula praktično čez noč.

¹⁷ To vojno v Izraelu imenujejo tudi »vojna za neodvisnost«, ker se je začela na dan razglasitve države Izrael. Tega dne je pet arabskih držav (Egipt, Sirija, Jordanija, Libanon in Irak) hkrati napadlo novonastalo judovsko državo. V protinapadu je izraelska armada porazila Arabce in razširila meje Izraela iz 11 000 km² (kolikor mu je pripadalo po odločitvi OZN) na 20 678 km². S tem so bili Arabci prisiljeni podpisati premirje, vojna pa je odprla tudi t.i. palestinsko vprašanje, ki je sčasoma postalo in ostalo vse do danes jedro Bližnjevzhodne krize (Babić 1988: 22). Vojna se je formalno končala šele 7. Januarja 1949.

¹⁸ Obveščevalni oddelek pri glavnem poveljstvu Hagane je bil ustanovljen po začetku sovražnosti maja 1948, ko je znotraj Hagane dozorelo spoznanje, da je potrebna nova obveščevalna enota znotraj operativnega sektorja glavnega poveljstva Hagane, ki bo podrejena neposredno glavnemu poveljstvu Hagane, kjer bo nadzorovala pretok in analizo vojaških obveščevalnih informacij (Black, Morris 1991: 52).

5.2 Nastanek novih obveščevalno-varnostnih organizacij

Voditelji novonastale države so sklenili, da bodo reformirali obveščevalni korpus, v katerem je moralo nujno priti do ločitve med vojaškimi in političnimi zadevami, kot tudi do ločitve med vojaškimi in protiobveščevalnimi zadevami. Junija 1948 je bil razpuščen Shai, katerega pristojnosti so prešle na novoustanovljene službe. Izraelska obveščevalno-varnostna skupnost po razglasitvi Izraela je izgledala takole:

- **Obveščevalna služba IDF** (Intelligence Service - Sherut HaModi'in). Tej službi so bile poverjene naslednje naloge: bojne obveščevalne zadeve, obveščevalne zadeve na terenu in protiobveščevalne zadeve, cenzura in elektronski nadzor, kasneje so tem nalogam dodali še specialne naloge. V to službo je prešel tudi Obveščevalni oddelek pri glavnem poveljstvu Hagane. (Black, Morris 1991: 54-55)

Obveščevalno službo IDF je v začetku leta 1949 sestavljalo 11 sektorjev, med njimi tudi Shim Mem 18, bivši Palmahov Arabski vod (Shahar) (Black, Morris 1991: 55 - 56). Če je bil pred tem glavni objekt zanimanja službe Shai britanska oblast, se je sedaj njena struktura v Obveščevalni službi IDF, preusmerila na arabske armade. Marca 1949 je služba dobila novo vodstvo in se preimenovala v **Obveščevalni sektor IDF** (Intelligence Department IDF).

- Del pripadnikov arabskega oddelka Shai je odšel v **Raziskovalno enoto** in v **Sektor za Bližnjevzhodne zadeve** v zunanjem ministrstvu, del pa je bil prestavljen v, že zgoraj omenjeno, Obveščevalno službo IDF. Sektor za Bližnjevzhodne zadeve v zunanjem ministrstvu, ki je bil naslednik Političnega sektorja Judovske agencije, je ohranil tajne stike z množico visokih uradnikov v Jordaniji, Siriji, Libanonu in Egiptu, ki so bili vzpostavljeni že v tridesetih letih prejšnjega stoletja.
- V zunanjem ministrstvu je bil junija 1948 vzpostavljen tudi **Politični sektor** (Political Division – HaMahlaka HaMedinit). Osebe v tem sektorju je bilo prej zaposleno v Shai-ju in v razpuščenem Političnem sektorju Judovske Agencije. Znotraj Političnega

sektorja je bil vzpostavljen tudi operativni del, ki je imel svoj štab v bivšem centru Shai-a za Evropo – v Parizu. Na domačih tleh se je ta sektor ukvarjal z obveščevalno in protiobveščevalno dejavnostjo zoper tuja diplomatska-konzularna predstavništva, urade OZN in zoper osebje zaposleno v teh predstavništvih. Aktivnosti so med drugim zajemale tajna snemanja, odpiranje diplomatske prtljage in nadzor nad diplomati ter lokalnim osebjem zaposlenim v tujih predstavništvih. Dejavnost Političnega sektorja se je »prekrivala« z dejavnostjo splošne varnostne službe Shin Beth, zato so protiobveščevalne funkcije in varnostno-obveščevalna dejavnost znotraj izraelskih meja, leta 1950 prešle v Shin Beth (Black, Morris 1991: 71-72).

Leta 1949 je bil ustanovljen **Komite za koordinacijo med obveščevalnimi službami**, katerega naloga je bila nadzirati in koordinirati delo izraelskih obveščevalno-varnostnih subjektov in blažiti, skoraj vsakodnevna trenja in prepire med njimi. Komite so takrat sestavljali direktorji in njihovi namestniki Obveščevalnega sektorja IDF, Političnega sektorja zunanjega ministrstva in Shin Betha. Član je bil tudi generalni inšpektor policije in njegov namestnik.

Takšno je bilo stanje v izraelski obveščevalno-varnostni skupnosti pred formalno vzpostavitvijo Mossada in Amana. Varnostna služba Shin Beth je sicer obstajala pod tem imenom že od leta 1948, vendar je do leta 1950 delovala pod okriljem IDF.

6 DANAŠNJA IZRAELSKA OBVEŠČEVALNO -VARNOSTNA SKUPNOST

6.1 Mossad

6.1.1 Nastanek in struktura Mossada

Mossad (Ha Mossad Le Uletafkidim Meyuha) oziroma *Inštitut za obveščevalne in posebne naloge* – kakršnega poznamo danes - je bil formalno ustanovljen leta 1951. Ustanovitev Mossada ni bilo enkratno dejanje, temveč proces, ki je potekal sočasno vzpostavljanju nove države. Mossad je nastal iz Političnega sektorja izraelskega zunanjega ministrstva, ki je bil ustanovljen leta 1948. Naloga tega sektorja je bila zbiranje podatkov, ki so bili kakorkoli povezani z varnostjo izraelske države (Kahana 2000: 416). Politični sektor je »vgrajeval«
agente – judovske ali domorodne – v arabske države in vzpostavljajal stike z zahodnimi službami (Polmar, Allen 1997: 378).

Zaradi relativne neučinkovitosti takratne izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti, je bila leta 1951 pod vodstvom premiera Ben Guriona izpeljana reforma le-te. Politični sektor je bil razpuščen, njegove naloge in največji del osebja pa je prešlo v novoustanovljeni Mossad, katerega izvorno ime je bilo Inštitut za koordiniranje (Ha Mossad LeTe). Šele leta 1963 je ta služba prevzela današnji naziv. Glavna naloga Mossada je zbiranje obveščevalnih informacij v tujini. Mossad sestavljata operativni in administrativni del.

Administrativni del zagotavlja administrativno in logistično podporo celotni službi. Razdeljen je na naslednje sektorje (Kahana 2002: 417):

- **Komunikacije.** Mossad ima zelo sodobno komunikacijsko mrežo, vključno z vsem kar je potrebno za SIGINT; ¹⁹

¹⁹ SIGINT (Signals Intelligence) pomeni zbiranje obveščevalnih podatkov s pomočjo različnih tehničnih sredstev in je del tehničnih disciplin zbiranja podatkov (Šaponja 1999: 179). S prestrezanjem tujih signalov lahko pridobimo diplomatske, vojaške, znanstvene in ekonomske podatke o načrtih in dogodkih, kot tudi o značilnostih radarskih, vesoljskih in oborožitvenih sistemov (Richelson 1995: 171).

- **Dokumentacija.** V tem sektorju so zaposleni strokovnjaki, ki zagotavljajo vse vrste dokumentov, ki so potrebni za vsakokratne operacije službe, vključno s potnimi listi prijateljskih držav;
- **Analize.** Analitični sektor²⁰ je bil ustanovljen na priporočilo Agranatove komisije (glej poglavje 8.2) leta 1974, z nalogo analiziranja »surovih« informacij, s čimer naj bi se zagotavljale neodvisne ocene in analize za naročnike. Mossadova analitična enota je glede številčnosti osebja relativno majhna, v primerjavi z analitičnim delom Amana, ter kot taka namenjena zgolj podpori lastnim operacijam in akcijam.

Operativni del Mossada sestavljajo naslednji sektorji (Kahana 2002: 417, Levkov 2001: 55-57):

- **Tsomet.** Ta sektor je zadolžen za pošiljanje in vodenje Mossadovih operativcev v tujini, ki se pod različnimi nazivi in funkcijami nahajajo v predstavništvih Mossada. Mossadova predstavništva v tujini so razporejena po geografsko-teritorialnem načelu.
- **Tevel.** Temu sektorju včasih rečejo kar Mossadovo zunanje ministrstvo. Zadolžen je za stike in odnose s tujimi tajnimi službami. Del operativcev je ponavadi nastanjen v izraelskih diplomatsko-konzularnih predstavništvih, del pa je »pokrit« z drugimi funkcijami. Sektor ima zelo široko polje delovanja. Tako na primer vzpostavlja in vzdržuje neuradne stike z državami, s katerimi Izrael sicer nima vzpostavljenih uradnih odnosov. Prav tako ustvarja pogoje za poslovne stike, kot so prodaja orožja, vojaške opreme in ponuja možnost vojaškega urjenja.
- **Tsafririm.** Ta sektor se ukvarja z realizacijo tajnih operacij in drugih obveščevalno-subverzivnih dejavnosti. V sklopu tega sektorja se proučuje operativna praksa dela z agenti v tujini. Poleg tega je ta sektor zadolžen za judovske skupnosti v t.i. problematičnih državah. Ko okoliščine to dopuščajo, sektor vodi preselitev celotne skupnosti v Izrael. Z judovskimi skupnostmi po svetu sodeluje tudi v smislu obveščevalno-operativnih potreb.

²⁰ Analitični sektor je organiziran na 15 geografskih področij, vključno z ZDA, Kanado, Zahodno Evropo, Latinsko Ameriko, bivšimi sovjetskimi ozemlji, Kitajsko, Afriko, Magrebom, Libijo, Irakom, Jordanijo, Sirijo, Savdsko Arabijo, zalivskimi državami in Iranom (Todd, Bloch 2003:153).

- **Neviot.** Po številu osebja je ta sektor majhen, vendar sestavljen iz strokovnjakov z različnih področij, ki pridobivajo obveščevalne informacije s pomočjo tehničnih pripomočkov.²¹
- **Yahalolim.** Ta sektor je zadolžen za vzdrževanje stikov in zvez posebnega obveščevalnega pomena z agenti, ki delujejo pod »krinko« v različnih, največkrat arabskih državah. Pri tem uporabljajo posebna radio in elektronska sredstva, ki so narejena ravno za tovrstno komunikacijo.
- **Služba za varnost tajnih operacij.** Ta služba znotraj Mossada ima rang sektorja. V njej so zaposleni izkušeni operativci, ki jih pošljejo na mesto, kjer naj bi se izvršila tajna operacija. Njihova naloga je neposredna zaščita in varnostna zagotovitev operativcem, udeležencem v operaciji. Skupine pripadnikov te službe se imenujejo *Yarid skupine* in v primeru odkritja operacije ali njenih udeležencev delujejo preventivno tako, da dajo znak za zaustavitev operacije.

Razen agentov in operativcev Mossada, dostavljajo Mossadu podatke še: policija, protiobveščevalni sektor Shin Betha (Shabak), vojaški računalniki, služba, ki se ukvarja z izdajanjem viz in organizacijska enota za nadzor nad brezgotovinskim plačevanjem

6.1.2 Vodstvo Mossada

Direktor Mossada²² vodi ter predstavlja službo in je neposredno nadrejen izvršnemu direktorju Mossada in šefu za koordinacijo. Direktor neposredno vodi in usmerja še naslednje oddelke (Levkov 2001:57):

- oddelek za zvezo z oboroženimi silami (IDF);
- oddelek za psihologijo (v zvezi z operativnimi aktivnostmi);
- oddelki za zveze specialnih služb;
- glavni računalnik Mossada.

²¹ Med drugim se pripadniki tega sektorja ukvarjajo tudi s tajnimi vstopi v hiše, stanovanja, hotelske sobe in druge prostore. Pri tem v prostoru največkrat namestijo različne prisluškovalne naprave ali miniaturne kamere.

Direktorja Mossada imenuje predsednik vlade, kateremu je tudi neposredno odgovoren. Njegov mandat ni striktno določen, tako da je trajanje le-tega različno. Poleg tega direktor predseduje tudi Varash-u (Komiteju šefov obveščevalnih in varnostnih služb), s čimer je poudarjena pomembnost Mossada, kot tajne službe za pridobivanje obveščevalnih podatkov v tujini (ofenzivna obveščevalna služba).

Šef tajnih operacij neposredno načeluje zgoraj omenjenim šestim sektorjem (poglavje 6.1.1). Poleg tega vodi še naslednje oddelke (Levkov 2001:57):

- Paha (Pahlat Hablanit Oyenet), oddelek, ki se ukvarja s spremljanjem terorističnih in drugih aktivnosti PLO;
- oddelek za psihologijo, v sklopu katerega je tudi LAP (Lahamat Psihologit), ki proizvaja dezinformacije in »zgodbe« za javnost, ima pa tudi svoj redakcijski odbor.

Šefu tajnih operacij je neposredno nadrejen direktor Mossada.

Šef za koordinacijo načeluje pomembnemu samostojnemu oddelku imenovanemu **Metsada**. Metsada je strogo zaupen posebni obveščevalni oddelek, ki se ukvarja s selekcijo, urjenjem in pošiljanjem operativcev v arabske države. Oddelek ima relativno majhno število ljudi, vendar veliko avtonomijo znotraj Mossada, saj ima svojo lastno trenažno in administrativno enoto. Poglavitna naloga Metsade je pošiljanje Mossadovih operativcev v arabske države, kjer se le-ti ukvarjajo s posebnimi misijami in operacijami, ponavadi v koordinaciji in sodelovanju z elitnimi enotami IDF-a. V sestavi Metsade so t.i. *Kidon skupine*, ki so zadolžene za likvidacije in ugrabitve. Tudi sicer Metsada nima nikakršne povezave z ostalimi organizacijskimi enotami Mossada. Zaradi pomembnosti so ta oddelek poimenovali tudi »Mossad znotraj Mossada« (Levkov 2001:75).

²² Do leta 1996 je obstajala prepoved javnega objavljanja imena vsakokratnega direktorja Mossada. Njegovo ime je poznal le predsednik vlade in nekaj članov najožjega vladnega kabineta. Za direktorjevo ime se je izvedelo šele potem, ko je le-ta že zapustil svoj položaj.

Izvršni direktor upravlja neposredno z oddelkom s skrivnostnim imenom Al. Al je tajni oddelek, brez kakršnekoli povezave z drugimi enotami v Mossadu, in se ukvarja z zbiranjem podatkov v ZDA in o ZDA. (Levkov 2001: 57)

6.2 Shin Beth

6.2.1 Nastanek in naloge

Splošna varnostna služba **Shin Beth** (Sherut HaBitachon HaKlali, GSS-General Security Service) je nastala 30. junija 1948 iz t.i. notranjega oddelka tajne službe Shai. V začetku leta 1949 je v Shin Beth prešel tudi celotni sektor Shim Mem 3 iz Obveščevalne službe IDF, ki je bil zadolžen za varnostni nadzor teritorija (Field Security).

Do leta 1950 je Shin Beth organizacijsko spadal pod okrilje IDF, ki je zagotavljal vse potrebno za delovanje te službe, vključno z vojaškimi čini in plačami za osebje. V začetku leta 1950 je pod pritiskom prvega direktorja Shin Betha Isserja Harela, ki je hotel službo spraviti v civilne okvire, prišlo do kompromisa, in služba je bila prestavljena pod okrilje obrambnega ministrstva. Zaradi nadaljnjih trenj znotraj obveščevalno-varnostne skupnosti je kmalu zatem postala služba samostojna in - vse do današnjih dni - odgovorna neposredno predsedniku vlade.

Naloge Shin Betha od samega začetka so bile naslednje (Black, Morris 1991:140):

- rutinski fizični nadzor nad zaupnimi informacijami ter vladnim in obrambnim aparatom;
- protiobveščevalna dejavnost in
- subverzivna dejavnost, predvsem zoper arabsko manjšino v Izraelu.

Od prve intifade²³ (1987-1993) je glavnina dejavnosti Shin Betha usmerjenih v preprečevanje teroristične dejavnosti palestinskih organizacij. Poleg tega je v preteklosti služba Shin Beth

²³ Palestinska vstaja zoper izraelsko okupacijo na zasedenih ozemljih (Zahodni breg Jordana in območje Gaze).

nadzorovala tudi judovske opozicijske stranke (tega dandanes naj ne bi več bilo), kar ji je dajalo pečat politične policije. V začetku so bile glavno področje zanimanja desničarsko orientirane stranke, nastale iz Irguna in Lehija (npr. stranka Herut) ter stranke, ki so zagovarjale socializem po zgledu Sovjetske zveze (Maki, Rakah). Vsa ta gibanja in stranke so predstavljale politično opozicijo vladajoči stranki MAPAI (predhodnica današnje Laburistične stranke),²⁴ ki je imela glavno vlogo v izraelskem političnem življenju vse do leta 1977.

Po podpisu t.i. *Magne Carte* 2 leta 2000 (več o tem v poglavju 8.3) so glavne naloge Shin Betha danes (Kahana 2002:412-422):

- preprečevanje in boj zoper palestinski terorizem (protiteroristična dejavnost),²⁵
- protiobveščevalna dejavnost,
- preprečevanje vsakovrstnih podtalnih dejavnosti, tako političnih, kot tudi terorističnih, na vsem ozemlju države, vključno z arabskimi sektorji in
- varovanje pomembnih osebnosti in institucij.

Shin Beth je na zasedenih ozemljih vzpostavil zavirljivo obveščevalno mrežo, kjer pomemben vir informacij predstavljajo palestinski informatorji. S tem daje lokalnemu arabskemu prebivalstvu občutek, da je Shin Beth povsod navzoč. Shin Beth tesno sodeluje tudi z IDF in Amanom. Skupaj z armado urita posebne enote arabsko govorečih izraelskih vojakov, ki jih preoblečene v civiliste pošljejo na zasedena ozemlja, kjer se pomešajo med lokalno prebivalstvo. Med drugim se ukvarjajo tudi z likvidacijami palestinskih teroristov. (Hiro 1996:299)

²⁴ *Sionistično socialistična stranka MAPAI (kasneje Laburistična stranka) je imela v Izraelu prevladujoč vpliv na vseh področjih izraelske družbe, od ustanovitve Izraela pa vse do leta 1977, ko je na volitvah prvič zmagal desničarski Likud. Tudi vsi vodilni močje v izraelski obveščevalno-varnostni skupnosti so bili iz stranke MAPAI. Pod drobnogledom Shin Betha se je znašla celo sorodna levo usmerjena stranka MAPAM, ki je bila kasneje koalicijska partnerica MAPAI-u v vladi.*

²⁵ *Protiteroristična dejavnost (ta pojem je vsebinsko ožji od pojma varnostna dejavnost) obsega širok spekter dejavnosti – od zbiranja podatkov in informacij o delovanju terorističnih skupin, organizacij in posameznikov, pa vse do preprečevanja njihove dejavnosti. Vanjo so zato vključene različne obveščevalne in varnostne službe, ki vsaka v okviru svojih pristojnosti opravljajo svoj del nalog ter usklajujejo dejavnosti (Purg 1995:35).*

6.2.2 *Struktura Shin Betha*

Shin Beth je razdeljen na dva velika dela: na operativni del in na del za podporo, ki vključuje tehnične, administrativne in pomožne službe. Pomembnejši je **operativni del**, ki vsebuje tri pomembne sektorje (Levkov 2001:61):

- **Sektor za varnost in zaščito** je pristojen in odgovoren za osebno varnost predsednika vlade, članov vlade in drugih visokih funkcionarjev. Zagotavlja varnost in zaščito izraelskih diplomatsko-konzularnih predstavništev in drugih predstavništev ter organizacij v tujini (gospodarskih, trgovinskih, izraelskega letalskega prevoznika El Al...). To pomeni, da ima poleg Mossada - ki ima sicer izključno pravico delovanja v tujini – tam tudi Shin Beth svoje zadolžitve. Shin Beth prav tako zagotavlja zaščito objektom vojaške industrije in drugim pomembnim objektom.
- **Sektor za arabske zadeve** je zadolžen za nadzor nad arabskim oziroma palestinskim prebivalstvom v Izraelu, s ciljem, da prepreči aktivnosti naperjene zoper izraelsko varnost. Od tretje arabsko-izraelske vojne leta 1967 je zadolžen tudi za dejavnost in aktivnosti na zasedenih ozemljih.
- **Sektor za protiobveščevalno dejavnost** se imenuje tudi Shabak. V literaturi zasledimo, da se s tem imenom poimenuje celotna služba Shin Beth, kar kaže na velik pomen dejavnosti s katero se ukvarja ta sektor. V pristojnosti tega sektorja je protiobveščevalna dejavnost, ki vsebuje: odkrivanje in preprečevanje obveščevalne (vohunske) dejavnosti tujih služb in organizacij, nadzorovanje dejavnosti tujih diplomatsko-konzularnih predstavništev v Izraelu in nadzor tujih delegacij, skupin in posameznikov, ki se zaradi najrazličnejših razlogov nahajajo v Izraelu.

Todd in Bloch (2003:152,153) navajata še poseben oddelek znotraj Shin Betha, ki je poznan pod imenom *Henza*, in je skupaj z vojaško službo Aman zadolžen za dejavnosti in vodenje posebnih policijsko-vojaških enot imenovanih *Mista'averim* (plenilec), ki delujejo »globoko

pod krinko« na zasedenih ozemljih Zahodnega brega reke Jordan, na področju mesta Gaze in tudi v sosednjih državah.²⁶

6.2.3 *Shin Beth in kršitve človekovih pravic*

Največjo pozornost v izraelski in mednarodni javnosti vzbujajo preiskovalne in zasliševalne metode, ki jih uporablja Shin Beth. Večkrat je že prišlo v javnost, da so se posamezniki osumljeni teroristične dejavnosti, različne humanitarne organizacije in organizacije za človekove pravice, pritožile zaradi mučenja in uporabe sile, kar naj bi bila stalnica v ravnanju Shin Betha.

Zaradi tega je vlada leta 1987 ustanovila preiskovalno komisijo, ki ji je predsedoval bivši predsednik vrhovnega sodišča Moshe Landau. Landauova komisija je sicer obsodila ravnanja pripadnikov Shin Betha pri zasliševanjih, vendar je dovolila uporabo »zmernega fizičnega in psihičnega pritiska, z namenom, da se pridobi informacija, ki je v določenih okoliščinah nujno potrebna«. Omenjena priporočila naj bi imela temelj v izraelskem kazenskem zakoniku, ki določa tudi »nujno obrambo«. Le-ta pod posebnimi pogoji dekriminalizira določena dejanja, ki so sicer kazniva. Leta 1999 je Vrhovno sodišče presodilo, da zaključki in smernice Landauove komisije ne morejo temeljiti na tej določbi kazenskega zakonika. Sodišče je še določilo, da morajo dejanja Shin Betha temeljiti neposredno na zakonu, ki pa pripadnikom te službe ne daje pravice uporabljati fizično nasilje. Za vsakršno drugačno ureditev je potrebno spremeniti oziroma dopolniti zakon, za kar je pooblaščen edino parlament. Do odločitve parlamenta lahko, v posebnih okoliščinah, Shin Beth uporablja izključno tiste metode in prijeme, ki jih poprej odobri državni tožilec.²⁷

²⁶ Podobno obveščevalno sodelovanje med Amanom in Shin Bethom se je leta 1985 v južnem Libanonu končalo kaj klavrno. Jones (2001: 9) pravi, da je bil takrat, zaradi boljšega obveščevalnega sodelovanja med obema službama, ustanovljeno koordinacijsko telo Aleph-Vav-Samekh (hebrejska kratica za »obveščevalno delovanje in subverzije«). Po mnenju šefa tega telesa, pripadnika Shin Betha, je bilo telo leta 1987 razpuščeno zaradi popolnoma različnih principov delovanja obeh služb. Medtem ko je bil Aman nagnjen k takojšnjemu in hitremu ukrepanju, je Shin Beth zagovarjal potrpežljivo zbiranje in proučevanje obveščevalnih podatkov.

²⁷ <http://www.mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH0/010>, (27.08.2003)

Med drugimi priporočili je komisija še določila, da mora biti nad ravnanjem Shin Betha vzpostavljeni strog nadzor, ki ga bodo izvajali državni nadzornik, ministrstvo za pravosodje in državni tožilec.

6.3 Aman

6.3.1 Nastanek Amana

Aman (Agaf ha-Modi'in) je obveščevalna služba izraelskih oboroženih sil IDF (IDF Intelligence Branch). Kot vsi izraelski varnostno obveščevalni subjekti ima tudi Aman korenine v judovskih organizacijah, ki so obstajale že pred ustanovitvijo Izraela. Leta 1948 je nastal iz ilegalnih Haganinih vojaškoobveščevalnih struktur. Leta 1953 je dobil današnji naziv Agaf ha- Modi'in (angleško IDF Intelligence Branch), kar opišemo s hebrejsko kratico Aman.

Ker je bila država Izrael že od svojega nastanka soočena z vojaškim napadom vojska arabskih držav, je bila vojaška obveščevalna služba v Izraelu vedno deležna še prav posebne pozornosti. Nekakšen neformalni privilegirani status je ohranila od ustanovitve Izraela pa vse do danes.

Ob samem nastanku se je vojaška obveščevalna služba ukvarjala tudi z zadevami, ki sicer spadajo na civilno protiobveščevalno področje. Ne smemo pozabiti, da je do leta 1950 Shin Beth spadal pod okrilje IDF-a. Prav tako je bila vojaška služba zadolžena za vodenje in pošiljanje agentov-operativcev v sovražne, predvsem sosednje, arabske države. Pri reorganizaciji obveščevalne skupnosti v letih 1950/51 so pod njeno okrilje prešle še t.i. posebne operacije, kar je vključevalo tudi operativno vodenje izraelskih vohunov v arabskih državah. Za tovrstne zadeve je bila zadolžena takratna tajna enota IDF, imenovana Unit 131 (Enota 131). (Kahana 2002: 416)

6.3.2 *Struktura Amana*

Aman uživa, predvsem zaradi svojega analitičnega sektorja, znotraj izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti, velik političen in strokoven ugled. Direktor Amana in načelnik analitičnega sektorja Amana sta - čeprav formalno podrejena Ministru za obrambo in načelniku generalštaba IDF - svetovalca izraelskega vladnega kabineta.²⁸ Aman spada organizacijsko v Ministrstvo za obrambo oziroma v generalštab IDF-a, zato je Aman resorska služba, za razliko od Mossada in Shin Betha, ki sta podrejena neposredno predsedniku vlade.

Glavna naloga Amana je, poleg izdelave nacionalne obveščevalne ocene, dejavnikom odločanja zagotoviti pravočasne informacije (early warning informations) o morebitnem vojaškem ogrožanju Izraela. Aman sestavljata dva velika sektorja:

- **Sektor za zbiranje podatkov** sestavljajo SIGINT, IMINT²⁹ ter OSINT,³⁰ ki ga v hebrejščini imenujejo tudi HAZAV. Oddelek HAZAV sistematično spremlja arabske javne vire. Amanove operacije HUMINT³¹ so bile sčasoma v veliki meri zreducirane na zbiranje podatkov vzdolž izraelskih mej. Za tovrstne naloge je zadolžena tako imenovana Enota 504 (Unit 504). Pri zbiranju podatkov uporablja služba AMAN najnovejša tehnična sredstva in dognanja. V službi neprestano razvijajo in izumljajo sofisticirana in kompleksna tehnična sredstva za svoje ter tudi za potrebe celotnih IDF.³²

²⁸ Dr. Clive Jones na medmrežni strani http://www.polisci.taylorandfrancis.com/pdfs/ter/julyaug03_jones.pdf (03.09.2003)

²⁹ **IMINT** je kratica za *Imaging Intelligence*, kar pomeni zbiranje podatkov v obliki slikovnih zapisov, s pomočjo naprav za različne načine fotografiranja. Je del tehničnih disciplin zbiranja podatkov (Šaponja;1999,177)

³⁰ **OSINT** je kratica za angloameriški izraz *Open Source Intelligence*, zbiranje javno dostopnih podatkov (Šaponja 1999:179)

³¹ **HUMINT** je kratica za angloameriški izraz *Human Intelligence*, ki pomeni zbiranje podatkov, katerih izvor je človek. Je del operativnih disciplin zbiranja podatkov (Šaponja 1999:177)

³² Pri vdoru v Libanon leta 1982 je Aman množično uporabljal elektronska sredstva za radarsko izvidovanje, radiogoniometriiranje in druga tehnična sredstva. Zlasti množično so bili uporabljeni različni senzorji, ki so bili na raznovrstne načine poslani na sovražnikovo ozemlje, odkoder so Izraelcem sporočali sprotne in natančne podatke o dogajanju v zaledju, o položaju sovražnikove vojske na terenu in podobno.

Amanov Sektor za zbiranje podatkov razpolaga z najnovejšimi tehničnimi sredstvi tuje proizvodnje in z novo razvitimi ter izpopolnjenimi lastnimi tehničnimi pomagali; stacionarne elektronske prisluškovalne postaje, mobilni elektronski sistemi za registriranje elektronskega in radio oddajanja v nasprotnikovem zaledju, najnovejša sredstva za fotografiranje, razvili so tudi lastni radarski sistem itd. Na podlagi vseh teh inovacij in izboljšav so bile ustanovljene nove posebne veje vojaške obveščevalne službe; ELINT,³³ RADINT³⁴ in PHOTOINT³⁵ (Levkov 2001: 53).

Posebna enota imenovana Unit 8200, ki se ukvarja z elektronskim izvidovanjem in dešifriranjem različnih kod, ima opazovalne postaje na okupiranem Golanskem višavju. Čeprav formalno niso vključeni v svetovni nadzorni sistem Echelon, izraelski pripadniki SIGINT na več nivojih sodelujejo z ameriško NSA (National Intelligence Agency) in Pentagonom. (Todd, Bloch 2003:152)

- **Analitični sektor** Amana uživa v izraelski obveščevalni skupnosti poseben status. Končno poročilo oziroma ocena Analitičnega sektorja Amana ima značaj Nacionalne obveščevalne ocene (National Intelligence Product). Tudi drugi subjekti izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema imajo svoje analitične službe, vendar analitični izdelki le-teh še zdaleč ne dosegajo pomembnosti izdelkov Amanovega analitičnega sektorja. Znotraj sektorja je pomemben oddelek tudi tako imenovan *Hudičev odvetnik* (*Devil's advocate*). V smislu številčnosti osebja je to majhen oddelek, katerega glavna naloga je, da v vsaki zadevi priskrbi nasprotno mnenje, pa če je le-to pravilno ali pa tudi ne (Kahana 2002:417). Aman predstavlja najpomembnejši del izraelske obveščevalne skupnosti predvsem zaradi svojega analitičnega sektorja, ki je odgovoren

³³ **ELINT** (*Electronic Intelligence*) pomeni zbiranje podatkov s pomočjo elektromagnetnega sevanja, glavni vir ELINT-a je radarski oddajnik (Polmar, Allen 1997:185)

³⁴ **RADINT** (*Radar Intelligence*) pomeni zbiranje podatkov s pomočjo radarja (Polmar, Allen 1997: 459)

³⁵ **PHOTOINT** (*Photographic Intelligence*) temelji na zbiranju podatkov s pomočjo navadne fotografije (Polmar, Allen 1997: 437)

za izdelavo Nacionalne obveščevalne ocene. Le-ta vsebuje oceno ogrožanja izraelske nacionalne varnosti.

Znotraj Amana obstajata še **Oddelek za vojaško cenzuro** (Ha'Tzenuza Ha'Tzva'It), ki skrbi za cenzuro javnosti namenjenih člankov in poročil s področja nacionalne varnosti ter **Oddelek za zavarovanje terena** (Bitachon Sadeh), ki opravlja varnostne (protiobveščevalne) naloge za generalštab, vojaške enote oziroma za obrambno ministrstvo.

Aman je odgovoren tudi za koordinacijo in usmerjanje obveščevalnih oddelkov kopenske vojske, vojaškega letalstva in vojaške mornarice. **Obveščevalni oddelek vojaškega letalstva** zbira podatke, predvsem s prestrezanjem elektronskih signalov in z zračnim izvidništvom, pri čemer veliko uporabljajo brezpilotna letala. **Obveščevalni oddelek vojaške mornarice** je majhna centralizirana in organizacijsko relativno samostojna enota, ki zbira podatke o postopkih bojevanja na morju in o sposobnostih arabskih mornariških in podmorniških enot. **Oddelek za zunanje zadeve** je zadolžen za zvezo med obrambnim ministrstvom in tujimi vojaškimi strukturami. Ta oddelek usmerja dejavnost izraelskih vojaških misij in atašejev v tujini, katerih naloga je, med drugim, tudi prodaja izdelkov izraelske vojaške industrije in nakup tuje vojaške opreme za izraelsko obrambno ministrstvo.³⁶

Kadar v specialnih operacijah izraelskih tajnih služb sodelujejo posebne enote komandosov-izvidnikov, so le-te pod poveljstvom Amana. Tovrstne enote lahko te naloge opravljajo samostojno v okviru svojih poveljniških struktur, ali pa v okviru operacij tajne službe. Na generalštabnem nivoju se te enote imenujejo Sayeret Matkal, na nižjih ravneh poveljevanja pa Sayeret Zahnim in Sayeret Shaldag. (Levkov 2001:52-53)

³⁶ *Aprila 2000 je bila kot del Amana ustanovljena nova terenska obveščevalna enota hebrejsko imenovana **Hel Modi'in Ha'Sadeh**, ki je zadolžena za zbiranje taktičnih obveščevalnih podatkov za vsa tri glavna poveljstva IDF. Njena natančnejša vloga zaenkrat ostaja še dokaj neznana, vendar je najverjetneje povezana s sporazumom o delitvi dela in pristojnosti med izraelskimi obveščevalno-varnostnimi službami imenovanim Magna Carta. (Dr. Clive Jones na medmrežni strani <http://sfu.ca/igs/casis/jones/pdf> (24.08.2003))*

6.4 Sektor za politične raziskave ministrstva za zunanje zadeve

Sektor za politične raziskave (Department of Political Research the Foreign Ministry) s hebrejsko kratico poimenovan tudi **Mamad**, je organizacijska enota znotraj izraelskega zunanjega ministrstva, ki je bila ponovno vzpostavljena na priporočilo Agranatove komisije leta 1974. Od leta 1948 sta znotraj zunanjega ministrstva namreč že obstajala Raziskovalna enota in Politični sektor, ki sta bila leta 1951 uradno razpuščena, naloge in osebje pa je prešlo v novoustanovljeni Mossad. Današnji Mamad se glede pristojnosti in nalog težko primerja s tema službama iz preteklosti, ki sta bila med drugim, zadolženi tudi za operativno zbiranje podatkov povezanih z izraelsko varnostjo.

Mamad je zadolžen za spremljanje dogodkov in političnih procesov, predvsem na Bližnjem vzhodu. Poleg tega zbira, analizira in ocenjuje politične informacije za potrebe zunanjega ministrstva, prav tako pa nudi strokovno podporo izraelskim diplomatsko-konzularnim predstavništvom in misijam po svetu.

Svoje analize in ocene Mamad dostavlja vladi in premieru. Zamišljen je bil kot analitični vrh in kot mesto političnega načrtovanja za zunanje ministrstvo, vse službe v sistemu pa mu morajo posredovati svoje podatke in ocene. Za potrebe aktualne politike Mamad predlaga politiko, ki naj jo Izrael izvaja na mednarodnem prizorišču. (Levkov 2001:66)

Mamad se ne ukvarja s samostojnim zbiranjem obveščevalnih podatkov v tujini, vendar jih samostojno analizira in ocenjuje. Njegove analize temeljijo predvsem na surovih informacijah, ki mu jih dostavljajo Mossad, Aman in izraelsko diplomatsko osebje v tujini. Kahana (2002:419) pravi, da »glede na Mamadov podrejeni status v izraelski obveščevalni skupnosti, dobiva od Mosada in Amana le drugorazredne obveščevalne informacije«.³⁷

³⁷ Kljub relativno velikemu proračunu se Mamad nikakor ne more primerjati z Amanovim analitičnim oddelkom. Vseeno je Mamad o političnem dogajanju na Bližnjem vzhodu izdelal kar nekaj verodostojnejših ocen od Amana. Leta 1998 je, na primer, pravilno ocenil, da bo umirajočega jordanskega kralja Huseina zamenjal njegov sin Abdullah, medtem ko je Aman zagovarjal stališče, da bo na njegovo mesto prišel Huseinov brat Hassan (Kahana 2002:419).

6.5 Policija in obveščevalno-varnostna dejavnost

Izraelska policija, v skladu s svojimi pristojnostmi, pridobiva nekatere informacije obveščevalno-varnostnega značaja, pri izvajanju nalog zagotavljanja ustavnega reda znotraj Izraela.

Izraelska policija tako zbira informacije o kriminalnih dejavnostih posameznikov in informacije o varnostnem položaju v Izraelu. Te zadnje – predvsem v pomembnejših zadevah – posreduje neposredno varnostni službi Shin Beth, ki potem samostojno razpolaga z njimi. (Kahana 2002:419-120)

Vlogo policije v obveščevalno-varnostni skupnosti Izraela dokazuje tudi dejstvo, da je generalni inšpektor policije član Komiteja šefov obveščevalnih in varnostnih služb (Varash).

6.6 Urad za zveze

Urad za zveze (Lichkat Hakesher, Liaison Office) je precej skrivnostna in najmanj znana ter izpostavljena obveščevalna služba v celotnem izraelskem obveščevalno-varnostnem sistemu. Glavna naloga omenjene službe je spremljanje judovskih skupnosti po svetu in vzpodbujanje priseljevanja Judov v Izrael.

Urad za zveze, v dostopni referenčni literaturi, ni omenjen. Nekajkrat je sicer omenjen na medmrežju, vendar zgolj in samo na nekaterih neuradnih straneh. Na eni izmed teh je zapisano: »Urad za zveze je operativna služba, ki v Rusiji pridobiva mlade Ruse za odhod v Izrael, ukvarja pa se tudi z poučevanjem hebrejščine in vcepljanjem sionističnih idealov mladim Rusom. Pravzaprav niti ni preveč varovana skrivnost, da je Urad za zveze v bistvu »valilnica« vohunov in s tem podaljšana roka Mossada«³⁸

³⁸ <http://groups.yahoo.com/group/thetruthsoutthere/message/1453> (28.01.2004). Na istem mestu je zapisano še, da je bil morilec bivšega izraelskega premiera Rabina, Yigal Amir, po svojem lastnem priznanju, leta 1992 rekrutiran s strani Urada za zveze, v njegovi takratni vojaški enoti v Rigi (današnja Litva).

Na drugem mestu je zapisano, da »obstaja v Izraelu, do leta 1996, popolnoma neznana obveščevalna služba Urad za zveze«. ³⁹

6.7 Lakam

Lakam (Lishka LeKishrei Mada - Urad za znanstvene odnose) je bil ustanovljen v največji tajnosti leta 1957 pod okriljem Ministrstva za obrambo. Lakam je bil zadolžen za pridobivanje znanstvenih in tehnoloških podatkov za podporo izraelski vojaški industriji in še posebej izraelskemu nuklearnemu programu. Tako je bil zadolžen tudi za nadzor nad gradnjo nuklearnega reaktorja v puščavi Negev, za katerega so Izraelci trdili, da je tekstilna tovarna (Polmar, Allen 1997:326).

»Znanstveni atašeji« na izraelskih veleposlaništvih po ZDA in Evropi so poročali o svoji dejavnosti neposredno Lakamu. Tudi judovski znanstveniki, ki so se udeleževali znanstvenih konferenc in srečanj po vsem svetu, so predstavljali vir informacij za Lakam. Med pomembnejše dosežke Lakama se šteje pridobitev načrtov za francosko letalo Mirage leta 1969. Konec leta 1968 pa je Lakam, v sodelovanju z Mossadom, v Izrael iz Belgije tajno prepeljal uran, za potrebe izraelskega nuklearnega programa.

Uvod v formalno razpustitev Lakama je pomenila aretacija uslužbenca ameriške mornariške obveščevalne službe Jonathana Pollarda, ki je zaupne ameriške podatke dajal »znanstvenim atašejem« Lakama v izraelskih predstavništvi v Washingtonu in New Yorku. Tako imenovana afera Pollard je znatno poslabšala odnose med Izraelom in ZDA. Izrael in ZDA sta namreč imela sklenjen sporazum, po katerem naj ne bi vohunila zoper drugega. Preiskava v Izraelu je pokazala, da o Pollardovi dejavnosti niso bili obveščeni niti premier, niti Mossad in niti obrambno ministrstvo, kamor je Lakam formalno sodil (Herzog 1998:290). Zaradi posledic afere Pollard so Lakam leta 1986 formalno razpustili.

Seveda to ne pomeni, da se Izrael ne ukvarja več z obveščevalnim pridobivanjem tehnoloških podatkov. Po nekaterih podatkih iz ameriških obveščevalnih virov, naj bi naloge Lakama

³⁹ http://www.intelligenceonline.com/ps/fr/arch/lmr/lmr_282.asp%3frub=archives&lp=fr_en (28.01.2004)

prevzele različne nekoordinirane vladne agencije (Polmar, Allen 1997:290). Todd in Bloch (2003:152) pa pravita »da je bila služba Lakam po vohunski aferi Pollard leta 1986 reorganizirana.«

6.8 Oddelek za zunanje odnose IDF

V literaturi se ponekod (Krunić 2001:26 in Thomas 2002:160) kot obveščevalni subjekt pojavlja tudi **Oddelek za zunanje odnose IDF-a**. Omenjeni oddelek je eden izmed skrivnostnejših organizacij v izraelski obveščevalni skupnosti. Leta 1974 ga je ustanovil takratni predsednik vlade Jicak Rabin z namenom, da bi se preprečila podobna presenečenja, kakršno je bila arabski napad leta 1973 (t.i.jomkipurska vojna). Oddelek naj bi spremljal delo drugih obveščevalnih služb, hkrati pa naj bi sam zbiral informacije.

Pod okriljem oddelka so bile naslednje organizacije:

- **SIM** je zagotavljal pomoč in podporo »osvobodilnim gibanjem« v Iraku, Iranu, Siriji in Saudski Arabiji;
- **RESH** je bil pristojen za odnose s prijateljskimi obveščevalnimi mrežami, med njimi je bil na vrhu Južnoafriški urad državne varnosti. Podobne naloge je imel tudi Mossadov oddelek TEVEL, zato je med organizacijama večkrat prihajalo do napetosti;
- **ERD** ali zveze s tujino je pokrival izraelske vojaške atašeje in drugo osebje oddelka za zunanje zadeve v tujini. Spremljal je tudi delovanje tujih vojaški atašejev v Izraelu. Tukaj je prihajalo do podvajanja pristojnosti in sporov s Shin Bethom, ki je bil do takrat edini pristojen za tovrstno dejavnost;
- Četrta veja Oddelka za zunanje zadeve se je imenovala »**Obveščevalna dvanajst**« in je bila zadolžena za povezavo z Mossadom.

6.9 Varash

Varash (Va'ad Rashei Sherutim) ali Komite šefov varnostnih in obveščevalnih služb je bil ustanovljen leta 1949 s sklepom takratnega premiera Ben Guriona. Ker to odločitev ni uzakonil izraelski parlament, ustanovitev Varash-a formalno ni nikjer objavljena (Levkov 2001:52).

Člani Varash-a so (Krunić 2001: 26):

- direktor Mossada,
- direktor Amana,
- direktor Shin Betha,
- generalni inšpektor policije (šef policije),
- generalni direktor ministrstva za zunanje zadeve,
- direktor Sektorja za politične raziskave v zunanjem ministrstvu,
- politični, vojaški in protiteroristični svetovalci predsednika vlade.

Varash načrtuje koordinira in vodi, operacije ter akcije vseh obveščevalno-varnostnih služb doma in v tujini, pri čemer pomembne akcije vodi neposredno. Komiteju predseduje vsakokratni direktor Mossada.

Razen zgoraj navedenega, o samem delovanju in natančnih pristojnostih tega komiteja, v dosegljivi literaturi, ni podatkov. V dostopni literaturi o izraelski obveščevalni skupnosti, ponavadi niti ni omenjen ali pa je objavljena le njegova, zgoraj omenjena, sestava. Kljub temu je mogoče iz dostopnih virov ugotoviti, da je bilo mnogo akcij in operacij posameznih subjektov obveščevalno-varnostne skupnosti Izraela, izvedeno brez koordinacije z drugimi subjekti te skupnosti in celo brez vednosti (vsaj nekaterih) članov Varash-a.

Na možno manjšo vlogo Varash-a v prihodnosti, kaže ustanovitev Sveta za nacionalno varnost v času premiera Netanyahuja (1999). Le-ta je namreč verjel, »da so člani Varash-a preveč odvisni od dnevne politike, ter da kot taki, nekritično sprejemajo mirovni proces iz Osla in

niso sposobni dojeti, da se bo intenzivnost konfliktov v prihodnosti povečevala« (Uri Bar 1998:162).

6.10 Svet za nacionalno varnost

Svet za nacionalno varnost (National Security Council, v nadaljevanju NSC) je bil ustanovljen marca 1999, kot podporni organ predsednika vlade v zadevah formiranja nacionalne politike.

»V Izraelski obveščevalni skupnosti, do formiranja NSC, ni bilo neodvisnega telesa, ki bi po zgledu britanskega JIC (Joint Intelligence Committee), formuliral, koordiniral in urejal gradivo potrebno za nacionalno obveščevalno oceno. Glede na prirojeno povezanost med izraelskim vojaškim in političnim vodstvom je bil nujno potreben neodvisen organ, ki je sposoben obveščevalne ocene umestiti v širši politični kontekst.«⁴⁰

Glavna zahteva je bila, da se jasno loči med operativnimi zahtevami, potrebami preventivne obveščevalne dejavnosti in širšimi politično strateškimi analizami. NSC naj bi imel podobno vlogo kot jo ima JIC v Veliki Britaniji ali vsaj vlogo organa, ki bo lahko neodvisno ocenjeval obveščevalne izdelke Amana.

Jones ugotavlja da je »NSC že na samem začetku postal predmet političnega merjenja moči. Ustanovitvi NSC-ja je, s podporo Varash-a, nasprotoval takratni obrambni minister Mordechai. Naslednja ovira, da bi NSC zares postal neodvisno telo, je način izbire članov tega telesa. Predsednika NSC namreč izbere predsednik vlade. Poleg tega sta bila zadnja dva predsednika NSC-ja generala izraelske vojske. Eden izmed njiju je, ob opravljanju te funkcije, ves čas trajanja mandata opravljal še funkcijo aktivnega častnika v vojski. Ta funkcija v svojem bistvu zahteva civilista, ki je kritičen in nepristranski do vojaškega establishmenta«.⁴¹

⁴⁰ Dr. Clive Jones na medmrežni strani <http://sfu.ca/igs/casis/jones/pdf> (24.08.2003)

⁴¹ Dr Clive Jones na medmrežni strani <http://sfu.ca/igs/casis/jones/pdf> (24.08.2003)

Eden izmed ključnih ciljev NSC-ja je, da opozarja na grožnje, ki prežijo Izraelu, ter na načine kako se tem grožnjam preventivno izogniti, oziroma jih premagati, pri tem pa upoštevati vse vidike nacionalne varnosti – vključno z obveščevalno-varnostno dejavnostjo – ekonomske, socialne in politične. Namesto tega se je izraelska politična elita odločila, da se NSC ne vzpostavi z določili Temeljnega zakona, kar bi zahtevalo natančno definiranje njegove sestave, kot tudi nalog, ki bi vodile k neodvisnim raziskavam in analizam. V tem primeru bi moral biti NSC pod vodstvom visokega civilnega javnega uslužbenca, izven dosega vojaške in obveščevalne skupnosti. Predsednika NSC bi moral imenovati parlamentarni odbor za zunanje in obrambne zadeve. (ibidem)

Na trenutne naloge, ki jih, znotraj izraelskega varnostnega sistema, opravlja NSC, kaže tudi poročilo, ki je bilo dne 20.08.2003 objavljeno v izraelskem časniku *Haaretz*. Poročilo pravi, da je predsednik NSC, po poprejšnji odobritvi predsednika vlade Ariela Sharona, postal predsedujoči v stalnem medministrskem komiteju, ki bo nadzoroval arabsko-judovske odnose znotraj Izraela, in predlagal vladi nadaljnje ukrepe glede tega. Komite naj bi se tudi redno sestajal z arabskimi voditelji. Glavna naloga omenjenega medministrskega komiteja naj bi bila zблиževanje stališč med judovskim in arabskim prebivalstvom.⁴²

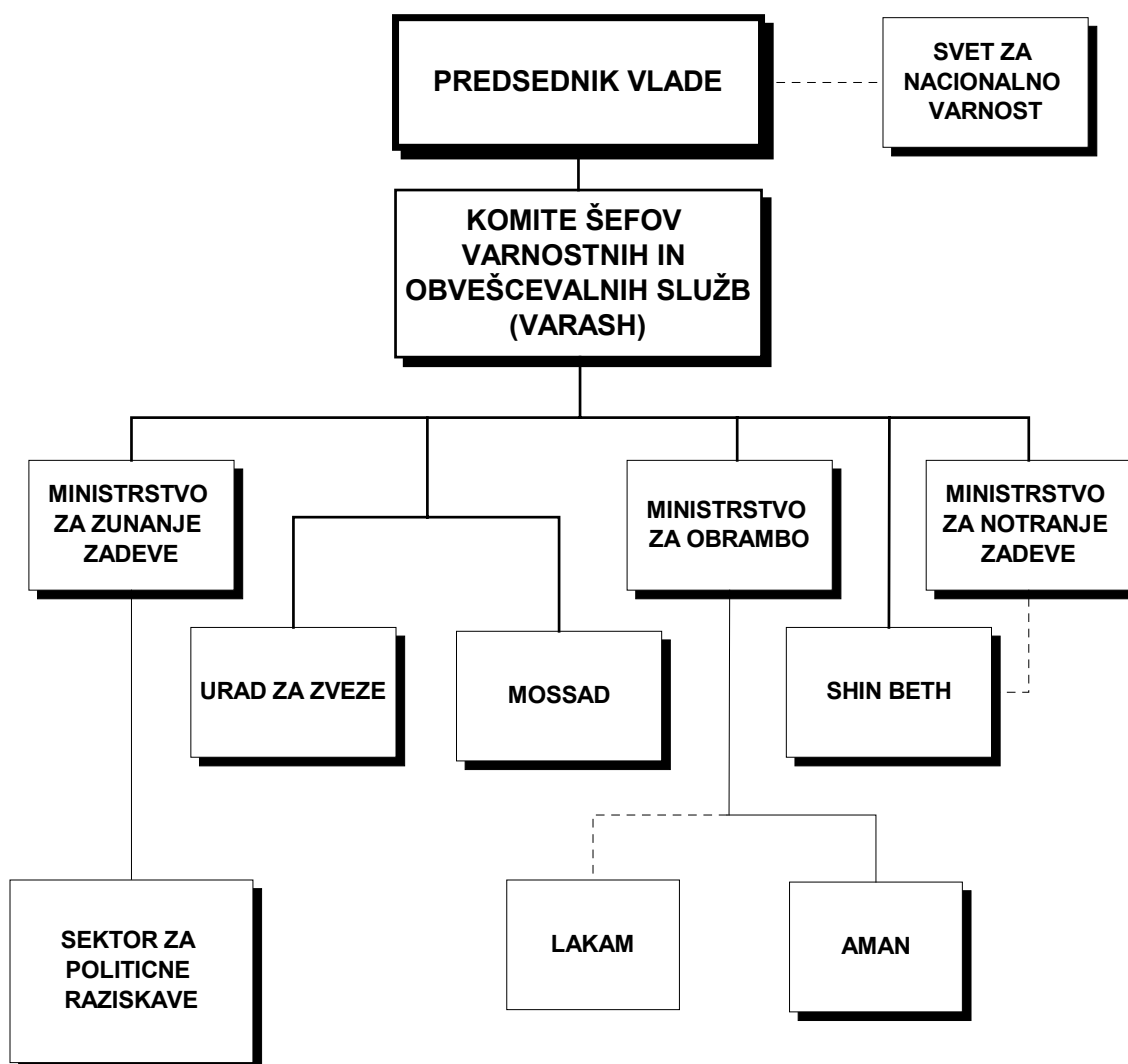
6.11 Grafični prikaz izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti

Na podlagi predstavitve subjektov izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti in izvajanja v šestem poglavju pričujočega diplomskega dela, lahko, grafično poenostavljeno, ponazorimo izraelsko obveščevalno-varnostno skupnost, kot je prikazana na shemi 1:

⁴² Dostopno na <http://www.haaretz.com/hasen/objects/pages/PrintArticleEn.jhtml?itemNo=331495> (20.082003)

Shema 1: Izraelska obveščevalno-varnostna skupnost

Na čelu obveščevalno-varnostne skupnosti je vlada kot izvršilna oblast, znotraj katere ima najmočnejši položaj predsednik vlade. Predsednik vlade je glavni dejavnik v izraelski obveščevalno-varnostni skupnosti.

Od leta 1999 mu pri zadevah nacionalne varnosti, kot posvetovalni organ, pomaga Svet za nacionalno varnost. Ker je ta organ še relativno nov, ni o njem dosti znanega. Glede na dostopno literaturo in vire, še vedno išče pravo mesto znotraj skupnosti. V strokovni javnosti potekajo živahne razprave o sestavi in pristojnosti Sveta za nacionalno varnost, ter o pravnem temelju za ustanovitev le-tega. Z ustanovitvijo tega organa si je predsednik vlade, ki izbere

predsednika Sveta, brez dvoma omogočil še močnejši položaj znotraj skupnosti. Predsednik vlade namreč formalno ni član Varash-a.

Koordinacijo med različnimi službami opravlja Varash. Na čelu tega organa je direktor Mossada. V literaturi je bilo zaslediti, da je Varash nasprotoval ustanovitvi Sveta za nacionalno varnost, zato bo v prihodnosti zanimivo opazovati medsebojna razmerja teh dveh organov.

Hrbtenico izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti predstavljajo službe Mossad, Aman in Shih Beth, katerih direktorji oziroma šefi so tudi člani Varash-a. Shin Beth in Mossad sta odgovorna neposredno predsedniku vlade, medtem ko je Aman organizacijsko umeščen v Ministrstvo za obrambo. Navkljub temu, sta šef analitičnega sektorja Amana in direktor Amana, svetovalca vladnega kabineta, kar daje Amanu precej večjo veljavo v primerjavi z »navadno« resorsko službo.

V Varash-u je zastopano tudi Zunanje ministrstvo z dvema predstavnikoma, in sicer z generalnim direktorjem ministrstva in direktorjem Sektorja za politične raziskave. Prav tako je v Varash-u še predstavnik policije.

Precej nejasen je položaj Urad za zveze in Lakam-a. Medtem ko o prvem ni veliko znanega in ni zastopan v Varash-u, drugi najverjetneje, po dostopnih podatkih, formalno že od leta 1986 sploh ne obstaja več. Naloge Lakama naj bi prevzele nekatere službe znotraj zunanjega in obrambnega ministrstva, verjetno pa se z njimi ukvarja tudi Mossad.

7 GLAVNE ZNAČILNOSTI IZRAELSKÉ OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNE SKUPNOSTI

7.1 Nadzor nad obveščevalno-varnostno skupnostjo

Glavni dejavnik parlamentarnega nadzora⁴³ v Izraelu je **Komite za zunanje in obrambne zadeve**, v sklopu katerega deluje **Podkomite za obveščevalne in varnostne službe**. Odločitve in akti omenjenih teles nimajo pravno obvezujočega, ampak samo deklarativni, oziroma moralno politični značaj, kar v bistvu precej degradira njegovo vlogo nadzornika.

Ta dva organa ne moreta predsedniku vlade preprečiti, da za direktorja tajne službe imenuje svojega kandidata, prav tako mu ne moreta postavljati relevantnih vprašanj. Res je, da morajo šefi tajnih služb komiteju (podkomiteju) pošiljati periodična poročila, vendar je veliko vprašanje ali se o njih dejansko razpravlja. (Levkov 2001:67)

V Izraelu ima parlamentarni nadzor nad tajnimi službami omejen domet. Na to kaže tudi dejstvo, da se za zadeve povezane s tajnimi službami, ki se v drugih demokratičnih državah rešujejo po rednem postopku, v Izraelu največkrat oblikujejo ad hoc komiteji, oziroma preiskovalne komisije. Ustanovita jih vlada ali parlament, ali pa oba skupaj. Omenjena ad hoc telesa se ustanovijo, po pravilu takrat, ko se v javnosti pojavi afera, v kateri je imela vlogo tudi katera od tajnih služb. Ponavadi jih sestavljajo upokojeni ugledni pravniki, sodniki, druge ugledne osebnosti, včasih pa je vanje vključen tudi državni nadzornik. Komisije ponavadi precej dolgo raziskujejo primer, uvedejo neko vrsto preiskave in poskušajo na nek način umiriti duhove, ki jih je v javnosti povzročila afera. Na koncu izrečejo sklepe ter priporočila, ki nimajo pravne veljave in jih tajni službi ni treba sprejeti, če ji le-tega ne ukaže predsednik

⁴³ Nadzor je proces v katerem sodelujeta dve strani, dva subjekta. Nadzorni proces je tisto kar ju povezuje in vzpostavlja medsebojne odnose. Ena stran nadzor opravlja, druga stran pa je nadzoru izpostavljena in ga prenaša. Nadzorstvo pojmuje kot družbeni proces, pri čemer vsebina tega odnosa opredeljuje intenzivnost, različnost in posledičnost njegovega delovanja. Vedno je tudi družbeni pojav in problem, zato pri njem brez politizacije ne gre. Nadzorstvena dejavnost je izrazita oblika državne intervencije, s katero poskuša država vzpostaviti svoj stik in vpliv na varnostne službe. V sodobnih demokracijah je najpomembnejše politično nadzorstvo ali nadzorstvo zakonodajnega organa (parlamenta). Ključnega pomena pri izvajanju parlamentarnega nadzorstva pa je to, da z njim želi in je pripravljena sodelovati tudi izvršna oblast. Le tako

vlade. Včasih imajo ti sklepi nek političen in moralni značaj, v začetku jih tajne službe tudi še upoštevajo, vendar sčasoma njihova ostrina otopi in javnost do naslednje afere pozabi nanje.

Kahana (2002:420) pravi »da sta bila, do pred kratkim, policija in Mamad edina obveščevalno-varnostna subjekta, ki sta bila podvržena nadzoru državnega nadzornika ali parlamentarnega odbora. Dejavnosti ostalih subjektov, predvsem Mossada in Shin Betha, so bile izven tovrstnega nadzora. Še dandanes je nadzor nad njimi zgolj površen.«

7.2 Cenzura v obveščevalno-varnostnih zadevah

Izraelska obveščevalna skupnost je zelo občutljiva na pojavljanje v javnih medijih. Njena percepcija medijev in javnega mnenja je pogojena z prirojeno tajnostjo obveščevalno-varnostnega delovanja. Zaradi tega mora biti obveščevalna skupnost čimbolj odmaknjena od oči javnosti in medijev. To je t.i. »nadzorovana izključitev«, ki ni odvisna samo od dobre volje novinarjev in urednikov, marveč tudi od subjektov obveščevalne skupnosti, ki imajo to moč, da kaznujejo medijska odkritja, ki jih niso poprej sama odobrila. (Shpiro 2001-2002:494)

Vodilni v Mossadu, so prepričani, da vsakršno medijsko »pokrivanje« službe omejuje njihovo operativno svobodo.⁴⁴ Prav tako se bojijo, da bi tovrstno »pokrivanje« ogrozilo občutljivo ravnotežje med demokracijo in uporabo pol-legalnih metod službe. Mossadova strategija temelji na izključitvi medijev iz obveščevalno-varnostne sfere (nadzorovana izključitev) in vsebuje tri glavne elemente (Shpiro 2001-2002:459):

- preprečitev operativnih odkritij službe;
- grožnja ali kaznovanje nekooperativnih medijev in
- uporaba medijev za vzdrževanja zastraševanja.

lahko sistem zavor in ravnotežij funkcionira. V kolikor pa prihaja, zaradi pomanjkanja politične volje do blokad med zakonodajo in eksekutivo, potem funkcije političnega nadzorstva ni moč uresničiti. (Anžič 1996:54-55,58)

⁴⁴ *Precej časa je veljalo, da se v medijih ni smela pojaviti beseda »Mossad«, namesto katere so novinarji uporabljali besedno zvezo »varnostne sile«.*

V Izraelu velja načelo, da je vsaka javna informacija tajna, razen v primeru, če je odobrena za javno objavo. Najmočnejše orožje v rokah cenzure je **Komisija za vojaško cenzuro**, ki jo je leta 1948 ustanovila prva izraelska prehodna vlada. Prehodna vlada je enostavno prevzela določbe t.i. Obrambnih predpisov (Defence regulations), ki jih je leta 1945 sprejela britanska mandatna oblast, zato da bi zatrla delovanje judovskih organizacij. Leta 1949 je omenjen predpis odobril prvi kneset.

Cenzura izraelskih medijev ni bila nikoli zakonsko urejena, temveč se je pojavila v sporazumu, ki je bil objavljen najprej leta 1951 (leta 1966 dopolnjen) in podpisan med izraelsko vojaško cenzuro in **Komisijo urednikov** (Editor's Committee), ki jo sestavljajo uredniki večine najpomembnejših izraelskih medijev.

Določbe tega sporazuma so bile prvič javno razkrite šele leta 1988 in so med drugim vsebovale naslednje določbe (Shahak 1997:17):

- edini namen komisije za cenzuro je preprečiti objavo informacij, ki so povezane z varnostjo in bi lahko omogočile sovražniku škodovati obrambnim sposobnostim Izraela;
- cenzura ni pooblaščen za politične argumente, mnenja, ocene ali druga mnenja, razen če vsebujejo, ali lahko nenamerno razkrijejo, informacije povezane z varnostjo;
- cenzura temelji na zaupanju in sodelovanju med vrhom armade in izraelskimi mediji.⁴⁵

Vsi izraelski časopisi, radijske in televizijske postaje so dolžni pred objavo, vojaški cenzuri predložiti prispevke, ki se tičejo obrambno-varnostnih zadev. Cenzura lahko prepove objavo posameznih delov prispevka, celotnega prispevka ali pa tudi izdajo celotne številke časopisa ali revije (Shapiro 2001-2002:495). Shahak (1997:21) ugotavlja, da »je bilo do leta 1950 prepovedano objaviti ali javno govoriti o kateremkoli vidiku izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema. Do arabsko-izraelske vojne leta 1973, so bili dovolj že t. i. prijateljski nasveti pri urednikih medijev, tako da formalna cenzura niti ni bila potrebna«.

⁴⁵ V praksi se je pokazalo, da imajo zadnjo besedo v komisiji predstavniki armade, oziroma načelnik generalštaba in vojaška obveščevalna služba Aman, kajti za javno objavo informacije je bilo vedno potrebno

Prvo legalna zmaga nad cenzuro je bila dosežena leta 1988, ko se je na izraelsko Vrhovno sodišče pritožil časopis *Ha'ir*, zaradi prepovedi objave prispevka v katerem so kritizirali direktorja Mossada in špekulirali o njegovem odstopu. *Ha'ir* ni bil član Komisije urednikov. Vrhovno sodišče je razveljavilo odločitev cenzure z obrazložitvijo, da se lahko cenzurirajo samo informacije, ki bi lahko škodovala nacionalni varnosti. Zaradi tega je bilo sporazumu iz leta 1966 dodana določba, ki prepoveduje »cenzuro vseh informacij, razen v primerih velike verjetnosti, da bi lahko le-ta resno škodovala varnosti države« (Shahak 1997:21). Shpiro (2001-2002:195) pravi, »da je ocena, kaj je škodljivo za nacionalno varnost, prepuščeno diskrecijski pravici članov vojaške cenzure«.

7.3 Posebni odnosi z obveščevalno skupnostjo ZDA

Izraelska obveščevalna-varnostna skupnost tesno sodeluje z obveščevalno skupnostjo ZDA. Sodelovanje se nanaša predvsem na sodelovanje Mossada in Amana z množico ameriških obveščevalno-varnostnih služb.

Prvi sporazum o sodelovanju med obema skupnostma je bil podpisan že leta 1951. Leta 1957 je bila v ZDA ustanovljena enota za odnose z Mossadom. Sodelovanje se je razširilo predvsem v osemdesetih letih, ko je Izrael dobival satelitske podatke in fotografske posnetke o dogajanju na Bližnjem vzhodu. Izrael je ZDA pošiljal predvsem podatke o novem orožju sovjetskega izvora in HUMINT podatke ter analize o dogajanju na Bližnjem vzhodu. ZDA so v zameno Izraelcem pošiljale satelitske podatke o razporeditvi enot arabskih vojska in tudi sicer obveščevalno podpirale Izrael med vojnami in pogajanji z Arabci. Izmenjava podatkov med obema stranem je potekala tudi med zalivsko vojno leta 1991. (Richelson 1995:286-289)

Dne 27.06.2002 se je Uzi Landau, izraelski minister za notranjo varnost, sestal z ameriškim kolegom in predlagal vzpostavitev skupne protiteroristične pisarne v Washingtonu, v kateri bi potekala izmenjava zaupnih podatkov, po varnostnem zaščitenem komunikacijskem kanalu,

soglasje armadnih predstavnikov. Sporna je bila predvsem besedna zveza »informacije, ki so povezane z varnostjo«, ki so jo armadni predstavniki v komisiji razumeli in tolmačili v njenem najširšem pomenu.

med izraelsko obveščevalno-varnostno skupnostjo in novoustanovljenim ameriškim Uradom za domovinsko varnost. (Todd, Bloch 2003:152)

7.4 Strategija »perifernega zavezništva«

Strategija »perifernega zavezništva« pomeni naslonitev izraelske obveščevalne skupnosti na etnične, verske in druge skupine manjšin v arabskem svetu, ki se organizirajo in usmerjajo tako, da delujejo v smeri zagotavljanja interesov izraelske obveščevalne skupnosti. Z nazivom »periferno zavezništvo« hočemo poudariti, da so zahodne sile (predvsem ZDA) glavni zavezniki Izraela, vendar poleg njih obstajajo tudi pomembni periferni zavezniki.

Manjšine in druge vplivne skupine v arabskih državah so potencialni zavezniki Izraela, ki lahko z njihovo pomočjo, vzpodbuja nasprotja med arabskimi državami.⁴⁶ Skupine s pomočjo katerih sta izraelska politika in obveščevalna skupnost v preteklosti uveljavljali svoje interese so naslednje: krščanski Maroniti v Libanonu, Druzi v Siriji, Kurdi v Iraku, Iranu, Siriji in Turčiji, Krščanska skupnost v južnem Sudanu, Kopti ter Grki v Egiptu in Armenci v Turčiji. Do islamske revolucije leta 1979 so bili zavezniki izraelske obveščevalne skupnosti tudi Iranci; pripadniki zloglasne tajne službe SAVAK so se v Izraelu celo urili in tudi sicer vzorno sodelovali tako z Mossadom kot s Shin Bethom (Levkov 2001:94-95).

7.5 Judovski lobi in obveščevalna varnostna skupnost

⁴⁶ Na manjšine v arabskih državah lahko v tem primeru gledamo tudi z vidika t.i. strategije posrednega nastopanja, ki je »organizirana dejavnost, s katero države in/ali drugi subjekti na mednarodnem in/ali notranjepolitičnem področju skušajo uresničiti svoje politične, gospodarske, vojaške in/ali druge interese na škodo drugih subjektov, pri tem pa rešitev ne iščejo neposredno s spopadom oboroženih sil, temveč posredno, z raznovrstnimi prikritimi postopki na političnem, kulturnem, gospodarskem, vojaškem in/ali drugih področjih življenja in dela neke skupnosti, z izvajanjem psihološko-propagandnih akcij, ustvarjanjem in/ali kanaliziranjem družbenih kriz, ustvarjanjem in vodenjem politične agenture, izzivanjem državnih udarov itd. in v določenih primerih tudi vodenjem t.i. posredniških vojn Zlatko Isaković je ugotovil, da obstajajo štirje bistveni elementi strategije posrednega nastopanja in sicer:

- subjekt, ki želi s pomočjo te strategije doseči ali ohraniti neko stanje;
- posrednik, katerega osnovna naloga je maskiranje subjekta strategije posrednega nastopanja in njegovih ciljev;
- objekt na čigar škodo želi subjekt te strategije doseči svoj cilj in
- prisila (Krunic 1997:29).

Velika prednost izraelskih tajnih služb, v primerjavi s sorodnimi službami drugih držav, je številna in močna judovska diaspora, ki je razsuta po vsem svetu in predstavlja nepresahljiv izvir novih agentov in sodelavcev. Izraelske tajne službe se pri svoji dejavnosti opirajo tudi na pripadnike judovske narodnosti, ki živijo v mnogih državah in imajo državljanstvo le-te. Splošno je znano, da spada po organiziranosti in številčnosti judovski lobi med najmočnejšega na svetu. Za obveščevalno skupnost je na strateško političnem nivoju posebej pomemben judovski lobi v ZDA, ki je zmožen uspešno lobirati v korist Izraela, tako na ekonomskem, političnem, bančnem, znanstvenem in na vseh drugih področjih družbenega delovanja. Na taktičnem nivoju so za obveščevalne službe še posebej pomembne judovske skupnosti v arabskih državah. Večina le-teh veliko boljše govori arabsko kot hebrejsko.

V praksi se je pokazalo, da judovski lobi po svetu, v korist izraelske obveščevalne skupnosti, deluje na treh stopnjah (Levkov 2001:90):

- na **prvi stopnji** se angažirajo posamezni pomočniki operativcev obveščevalne službe v določeni državi, ki lahko v svojih krogih vplivajo na lobiste, katere tudi usmerjajo in jim dajejo konkretne naloge;
- na **drugi stopnji** se angažirajo številne judovske skupnosti, ki vplivajo na širši krog vladnih ali zasebnih ustanov in organizacij;
- na **tretji stopnji** se po potrebi vključijo največje judovske organizacije (predvsem ameriške, kot so Ameriški judovski komite, Ameriški judovski kongres), katerih člani imajo položaj in zveze v ameriškem kongresu, administraciji, Wall Streetu in drugih najvažnejših ustanovah. Če to narekujejo okoliščine se v akcijo vključi še najmočnejša organizacija »B Nai Brith« oziroma »Liga proti klevetam«, ki lahko deluje defenzivno v obrambo izraelskih dejanj, ali pa ofenzivno, s tem da na različnih mestih plasira informacije, naperjene zoper izraelske nasprotnike. S tem vpliva na javno mnenje v določeni državi in v svetu.

Vsebina aktivnosti na vseh zgoraj omenjenih stopnjah se prilagaja cilju, ki se ga želi doseči. Vse skupaj predstavlja mogočno silo, ki lahko na globalnem prizorišču marsikaj doseže.

V našem primeru je subjekt Izrael, posredniki so manjšine v arabskih državah, objekti pa arabske države same.

Angažira se na zahtevo in v skladu z interesi izraelske vlade. V mnogih tajnih operacijah izraelske obveščevalne skupnosti je bilo delovanje te strukture, v prid interesov izraelske vlade in tajnih služb, zelo opazno.

7.6 Metode delovanja izraelskih obveščevalno-varnostnih subjektov

V izraelskih obveščevalno-varnostnih službah je vedno prevladoval judovski duh in judovski interes, kateremu je podrejeno vse drugo. Če interesi izraelske tajne službe slučajno sovpadajo z interesi kakšne druge službe, lahko pride do sodelovanja, vendar prijateljstvo traja le toliko časa kot obstaja interes. Izraelske tajne službe delujejo samostojno, avtonomno in nimajo nobenih vzorov, katerih bi se slepo držali.

Včasih so lahko izraelske tajne službe izbirale sodelavce in agente med osebami, ki so imele neko stično točko z Arabci; ali so bili rojeni v arabskem svetu, ali pa so dolgo živeli in delali med Arabci. Sčasoma je bilo takšnih priložnosti vse manj, informacije iz arabskega sveta pa so bile vse bolj potrebne.

Zato so uvedli novost v obveščevalnem delu t.i. metodo podvojenega delovanja. Pri tem gre za dva operativca (operativni par). Tajna služba (predvsem Mossad) pridobiva sodelavce med delavci tujih podjetij, ki imajo poslovni odnos z arabskimi podjetji. Le-ti (v žargonu »soborci«) obveščajo Mossad o podrobnostih vsakega posla z arabskimi podjetji. Mossad nato pošlje svojega človeka »borca« v arabsko državo skleniti posel, v imenu »soborčevega« podjetja. Le-ta je seveda opremljen z dokumenti katere izmed zahodnih držav. V arabski državi zbira podatke, ki jih lahko zbere pri poslovnih stikih in drugih razgovorih. Sam ne organizira obveščevalne mreže, niti ne pošilja radijskih poročil v domovino, kvečjemu proučuje posameznike, ki bi lahko prišli v poštev kot možni kandidati za agente ali sodelavce Mossada.

Naslednja metoda je pridobivanje sodelavcev med državljani tujih držav, ki imajo judovske korenine. V Mossadu obstaja služba *Comet*, kjer je shranjena dokumentacija o članih judovskih skupnosti v vseh državah sveta. Tam se lahko v najkrajšem času poišče podatke za

vsakega člana skupnosti. Določeni pripadniki judovskih skupnosti so pomočniki izraelske tajne službe *sayanimi* (ednina *sayam*) in *bodlime* (ednina *bodlim*). Izbrani *sayam* je pomočnik operativca tajne službe, ki mu daje določene naloge. *Bodlim* opravlja določene kurirske in pomožne dejavnosti za operativca tajne službe (Levkov 2001: 91).

Likvidacije nasprotnikov je pogosta metoda odstranjevanja oseb, ki so trn v peti izraelski državi, oziroma obveščevalni skupnosti. Znotraj Mossada je posebna enota, ki se ukvarja izključno s to dejavnostjo. Likvidacije se opravljajo v največji tajnosti, brez pravno veljavnih obsodb. Po masakru izraelskih športnikov na olimpijadi v Münchnu leta 1972, je izraelska vlada ustanovila »komite X«, ki je odobral likvidacije. Komite so sestavljali predsednik vlade, minister za obrambo in svetovalec predsednika vlade za protiterorizem. Z obstojem tega organa niso bili seznanjeni niti ostali člani vlade, niti parlament. Prva javna informacija o obstoju tega telesa se je v izraelskem tisku pojavila šele leta 1986.

Po letu 1980 je prišla na dan informacija, da je znotraj Mossada potekal tajni postopek za likvidacije, in da je predsednik vlade tisti, ki likvidacije formalno odobrava. Odbor treh članov so sestavljali predstavnik Mossada, druga dva pa sta bila iz vojske in pravosodja. Pred samo likvidacijo je potekala neke vrste pravna kvaziprocedura, kjer je bil predstavnik Mossada v vlogi tožilca, ostala dva pa sta bila v vlogi branilca in predsednika. Odločitev komiteja je moral odobriti še predsednik vlade.

S pravnega stališča sta oba telesa nelegalna. Kot kaže je bil »komite X« ustanovljen zaradi dogodka na olimpiadi in je bil začasnega značaja, medtem ko je drugi odbor stalno telo znotraj Mossada. (Levkov 2001: 104-105).

8 REORGANIZACIJA IZRAELSKE OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNE SKUPNOSTI

8.1 Yadin-Sharefov komite

Po prvi večji reorganizaciji izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti leta 1951, je bil naslednji poskus večje organizacijske sprememb v letu 1963, ko je bil v ta namen ustanovljen Yadin-Sharefov komite. Glavna naloga tega komiteja je bila oceniti organizacijsko strukturo izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti. Najvažnejše priporočilo omenjenega komiteja se je nanašalo na to, da bi več subjektov izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti oskrbovalo politični vrh svojimi strateškimi ocenami, mnenji in pogledi. Izdelava strateške nacionalne ocene je bila že takrat v rokah vojaške službe Aman, ki je bila zadolžena za izdelavo Nacionalne obveščevalne ocene. S tem se je želelo končati monopol Amana na tem področju. To priporočilo, zaradi različnih dejavnikov ni bilo uveljavljeno. Komite je še priporočil, naj se imenuje svetovalec premiera za obveščevalne zadeve, vendar podrobnosti glede njegovih pristojnosti in odnosa s premierom niso bila nikoli dorečena.

8.2 Agranatova preiskovalna komisija

Leta 1974 je bila ustanovljena t.i. Agranatova preiskovalna komisija, ki je bila zadolžena za preiskavo vzrokov izraelskega neuspeha v začetni fazi jomkipurske vojne, oktobra 1973. Glede obveščevalne skupnosti je preiskovalna komisija sprejela priporočilo Yadin-Sharefovega komiteja, naj se ukine monopol Amana glede izdelave strateških analiz in ocen. Agranatova preiskovalna komisija je zaključila, da je ravno monopol Amana na tem področju, ki takratno dogajanje v arabskih državah ni ocenjeval kot možni vojaški napad na Izrael, glavni razlog za presenečenje, ki ga je doživela izraelska armada ob kasnejšem dejanskem arabskem napadu. Aman je zatajil ravno v sferi zgodnjega opozarjanja, kar je v izraelski doktrini označeno kot najpomembnejši dejavnik za obrambo in obstanek države.

Glavno priporočilo Agranatove preiskovalne komisije se je nanašalo na ugotovitve in zaključke Yadin-Sharefovega komiteja: takojšnja ustanovitev samostojnih analitičnih enot v

vseh glavnih subjektih obveščevalno-varnostne skupnosti, predvsem v Mossadu in v Shin Bethu, ter ponovno vzpostavitev obveščevalne enote, zadolžene predvsem za analitično dejavnost, v Ministrstvu za zunanje zadeve. Analitični oddelek v Amanu je obstajal praktično že od njegove ustanovitve. S tem je Agranatova komisija hotela zagotoviti »pluralizem ocen in pogledov« v izraelski obveščevalno-varnostni skupnosti.

Tokrat so bila zgoraj omenjena priporočila upoštevana. Mossadova analitična enota je bila precej manjša kot Amanova in je proizvajala svoje lastne ocene na temelju Mossadovih pridobljenih podatkov, brez dostopa do podatkov ostalih subjektov. (Kahana 2002: 425)

Položaj svetovalca premiera za obveščevalne zadeve je bil še vedno nedorečen, kakor tudi njegove pristojnosti. Le-te so bile odvisne od vsakokratnega predsednika vlade. Do leta 1977 je bil svetovalec brez pomembnejših pristojnosti, od takrat naprej pa ga predsedniki vlad sploh niso imenovali. Šele leta 1995 je t.i Shamgarjeva preiskovalna komisija, ki je preiskovala okoliščine uboja predsednika vlade Rabina, v svojih sklepih priporočila oblikovanje Nacionalnega varnostnega komiteja, katerega član bi bil tudi svetovalec za obveščevalne zadeve. V zadnjih dneh mandata Netanyahujeve vlade (1996-1999) je bil ustanovljen Svet za nacionalno varnost. (Kahana 2002: 425)

8.3 Magna Carta 2

Zaradi spremenjenih okoliščin je v vojaški službi Aman dozorelo spoznanje, da je zbiranje in analiziranje podatkov o nekaterih strateških grožnjah precej oteženo. Poleg tega se je Aman, ki je še vedno odgovoren za izdelavo Nacionalne obveščevalne ocene, soočal tudi z omejenimi finančnimi viri in omejenimi viri HUMINT. Vzpostavitev Palestinske avtonomne oblasti (PAO) na Zahodnem bregu in na področju mesta Gaze, je le še bolj zapletla obveščevalno-varnostno dejavnost na teh območjih. Zadeve, ki so do vzpostavitve PAO spadale pod pristojnost obveščevalno-varnostnih subjektov, ki so zadolženi za »domače« zadeve«, so kar naenkrat postale »tuje«. Zaradi tega je prišlo med subjekti izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti do konfliktov glede njihovih pristojnosti.

V začetku leta 2000 so direktorji Amana, Mossada in Shin Betha podpisali »mirovni sporazum«, ki naj bi zagotavljal vzpostavitev reda v delovanju subjektov v izraelski obveščevalno-varnostni skupnosti. Ta sporazum je poznan pod imenom *Magna Carta 2* in določa polje odgovornosti posameznega subjekta. Določila sporazuma se uspešno implementirajo že skoraj tri leta, kar se je še najbolj pokazalo v primeru izraelskega umika iz južnega Libanona (Kahana 2002: 421).

Magna Carta 2 določa, da je Aman glavna obveščevalna služba v zadevah zbiranja in ocenjevanja obveščevalnih podatkov. Geografsko je zadolžen za zbiranje informacij v sosednjih državah oziroma v »državah tarčah«, kot se temu pravi v profesionalnem žargonu. Aman opravlja poverjene naloge v omenjenih državah s tehničnimi sredstvi in z agenti-operativci. Tako je na primer Amanova enota 504 odgovorna za pošiljanje in vodenje agentov tudi na širšem področju, vendar samo v bližini izraelskih mej. Mossad je zadolžen za pošiljanje in vodenje agentov v oddaljenejših državah, kar vključuje tudi vse arabske države. Agenti Mossada v teh državah delujejo preko tretjih držav, ki se v Mossadovi terminologiji imenujejo »bazične države«. (Kahana 2002: 421)

Shin Beth je še naprej zadolžen za (proti)obveščevalno dejavnost na domačih tleh, vendar *Magna Carta 2* določa, da so politične in vojaške ocene na območjih pod upravo PAO, domena Amana, ne pa Shin Betha. Ena izmed interpretacij zakaj je temu tako, bi lahko bila, da se PAO smatra za sosednje ozemlje in ne za pravo avtonomijo znotraj Izraela. Nasprotno je Shin Beth v celoti odgovoren za preprečevanje terorizma, ki prihaja iz PAO. Aman v tem primeru nastopa le kot pomožna služba, z zagotovitvijo potrebnih obveščevalnih podatkov Shin Bethu.

Po izbruhu prve intifade leta 1988 so bile vse zadeve povezane s palestinskim vprašanjem poverjene Shin Bethu. Ravno zaradi tega je bil znotraj službe ustanovljen poseben analitični sektor. Po določilih *Magne Carte 2* Shin Beth nima več pristojnosti zbiranja informacij, ki niso povezane s preprečevanjem terorizma. Kadarkoli se pridobi informacija o PAO, vendar se neposredno ne nanaša na preprečevanje terorizma, se mora takoj posredovati Amanu. Kljub

temu Shin Beth še vedno, v skladu s priporočili Agranatove komisije, analizira in ocenjuje svoje informacije.

Zadnje reforme obveščevalne skupnosti, vključno z *Magna Carta 2*, so popolnoma zaobšle Mamad, obveščevalno enoto zunanjega ministrstva. Le-ta je ostal nedotaknjen. Kljub temu, da je državni nadzornik priporočil, da se vsa obveščevalna dejavnost, ki se nanaša na mirovni proces, prenese v to službo, ima Aman še vedno vse pristojnosti na področju celovitih analiz obveščevalnih podatkov, tako o miru kot tudi o vojni.

Zaradi natančnejše določitve Mossadovih pristojnosti je bil že leta 1999 imenovan tričlanski komite. Tako naj bi nastala neke vrste *Magna Carta 3*. S prihodom Ariela Sharona na čelo izraelske vlade leta 2001, napreduje delo omenjenega komiteja zelo počasi, zaradi težavnosti natančnega definiranja Mossadove pristojnosti in odgovornosti⁴⁷ (Kahana 2002: 423).

8.4 Problematika Nacionalne obveščevalne ocene

Že leta 1963 je Yadin-Sharefov komite predlagal, da se v izraelski obveščevalno-varnostni skupnosti zagotovi »pluralizem« obveščevalnih ocen. Leta 1974 so bili ustanovljene dodatne analitične enote v Mossadu, Shin Bethu in na zunanjem ministrstvu, da bi tudi ti zagotavljali obveščevalne ocene.

»Pluralizem« ocen pomeni zagotovitev dodatnih ocen, ki pripomorejo k okrepitvi oziroma različnosti pogledov, lahko pa povzročijo tudi zmedo med prejemniki teh ocen. Za izdelavo verodostojne, vseobsegajoče, strateške nacionalne obveščevalne ocene, mora imeti obveščevalna organizacija (služba) dostop do vseh pridobljenih informacij in ocen vseh služb, ki se ukvarjajo z zbiranjem obveščevalnih podatkov. V končnem poročilu je potrebno navesti

⁴⁷ Navkljub *Magna Carta 2* obstaja, predvsem glede dejavnosti Mossada, še nekaj nedorečenosti, ki se tičejo predvsem razmejitve med delom različnih služb. Tako si Mossad z drugimi subjekti deli odgovornost za večino nalog iz svoje pristojnosti: zagotavljanje zgodnjega opozarjanja v primeru bližajoče se vojne in zbiranje vojaških, političnih ter strateških obveščevalnih podatkov. V njegovi izključni pristojnosti so specialne operacije v tujini, ki se tičejo zbiranja informacij o preprečevanju terorizma, pa še tukaj se Mossadova pristojnost dotika pristojnosti Shin Betha, ki je odgovoren za varnost izraelskih institucij in organizacij v tujini. Še celo na

tudi ocene in poglede, ki nasprotujejo glavni oceni, pa čeprav samo v opombah. Subjekti odločanja (politiki) morajo dobiti v roke eno samo skupno oceno, obenem pa morajo biti v Nacionalni obveščevalni oceni seznanjeni z drugačnimi pogledi, če seveda ti obstajajo (Kahana 2002: 426).

Po mnenju Eprahima Kahana (2002 : 427) »pluralizem obveščevalnih ocen in ustanovitev Sveta za nacionalno varnost nista dovolj. Nacionalno obveščevalno oceno v Izraelu zagotavlja Aman, ki pa je vojaška obveščevalna služba. Nacionalna obveščevalna ocena mora zajemati tudi politične in ekonomske dejavnike, ki pa ne morejo biti prepuščeni vojaški obveščevalni službi«. Po Kahanejem mnenju bi »morala Nacionalno obveščevalno oceno, ki bi vsebovala tudi vojaške vidike, izdelovati civilna organizacija (služba). Le-ta bi morala imeti dostop do vseh parcialnih obveščevalnih ocen različnih služb, česar pa Aman nima«.

področju izraelske »skrivne diplomacije« z državami s katerimi Izrael nima diplomatskih odnosov, se Mossadova pristojnost prepleta z ministrstvom za zunanje zadeve.

9 POGLAVITNI IZZIVI IN NALOGE PRED IZRAELSKO OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNO SKUPNOSTJO

9.1 Intifada

Sporazum iz Osla in vzpostavitev Palestinske avtonomne oblasti na zasedenih ozemljih nista uspela preprečiti terorističnih (samomorilskih) napadov na judovske cilje. Še več, leta 2000 je izbruhila druga intifada, imenovana tudi intifada Al Aqsa, ki še vedno traja. Izraelska desničarska vlada, na čelu z Arielom Sharonom je aprila 2002 pričela z operacijo *Obrambni ščit (Defensive Shield)*, katere cilj je izkoreniniti »teroristično infrastrukturo« na ozemljih, ki jih nadzirajo Palestinci. Opisi tega konflikta segajo – odvisno od zornega kota - od vojne zoper terorizem, preko asimetrične meddržavne vojne in narodnoosvobodilne vojne do državljanske vojne.

Najpogostejše metode, ki jih pri tem uporabljajo izraelske obrambno- varnostne sile (IDF in obveščevalne službe) so: helikopterski izstrelki na točno določene tarče (avtomobili, zgradbe), eksplozivne naprave skrite v mobilne telefone in avtomobile, uporaba ostrostrelcev in rušenje zgradb s težko gradbeno mehanizacijo. Tovrstno početje nedvomno temelji na preciznih obveščevalnih podatkih Shin Betha in drugih služb.

V takšnih razmerah je pred izraelsko obveščevalno-varnostno skupnost postavljena naloga, pridobivanja »preventivnih« obveščevalnih podatkov, s ciljem preprečitve samomorilskih bombnih napadov na judovske cilje, tako v Izraelu, kot na zasedenih ozemljih. Največjo vlogo pri tem ima ravno služba Shin Beth, ki je zadolžena za protiteroristično dejavnost, in v povezavi s tem, za zbiranje podatkov na zasedenih ozemljih. Ponovni izbruhi nasilnih palestinskih napadov, ki prihajajo predvsem iz zasedenih ozemelj, so zahtevali ponovno vzpostavitev solidne mreže HUMINT na teh ozemljih.

9.2 Terorizem in protiteroristična dejavnost

Izrael je soočen s terorističnim delovanjem⁴⁸ različnih ekstremnih palestinskih, arabskih in islamističnih skupin, tako na svojem ozemlju, kot tudi v tujini. Tudi po podpisu sporazuma iz Osla s Palestinci leta 1993, se grožnja, ki jo predstavlja terorizem ni prav nič zmanjšala. Glavno in skoraj izključno teroristično grožnjo zoper Izrael predstavlja palestinsko-arabski element (včasih v navezi z drugimi islamističnimi elementi, na primer z iranskim), ki zanika obstoj neodvisne judovske države v središču »njihovega« arabskega Bližnjega vzhoda.

Tovrstna teroristična grožnja ima dvojen namen: prvi je želja prestrašiti in škoditi Izraelu, po drugi strani pa doseči palestinski strateški cilj – pospešiti eskalacijo med stranema, z namenom privedi do vsearabske vojne z Izraelom in vzpostaviti palestinsko državo na sedanjem ozemlju Izraela. Čeravno so materialne in človeške izgube, ki jih Izraelu povzroča palestinsko-arabski terorizem relativno majhne, Izrael jemlje to kot nevarno strateško grožnjo, predvsem zaradi bolečih psiholoških posledic in vpliva na javno mnenje.⁴⁹

Palestinsko-arabsko teroristično delovanja je naperjeno zoper izraelske cilje in interese tako v Izraelu samem, kot tudi po celotnem svetu, pa najsi gre za napade na izraelske državljane ter njihovo premoženje, za napade na izraelska politična, ekonomska predstavništva, za napade na različne oblike civilnega transporta, ki je povezan z Izraelom, ali pa v izjemnih primerih tudi na teroristična dejanja zoper tretjo stran (veleposlaništva, letališča, politiki...).

Palestinska teroristična aktivnost ima veliko podporo za svoje delovanje v arabskih in muslimanskih državah, ki mejijo na Izrael. To predstavlja veliko prednost za teroristične organizacije in skupine. Podpora vsebuje pomoč pri nastanitvi (zatočišču) na ozemlju teh

⁴⁸ Terorizem vsebuje zločinska dejanja, ki temeljijo na nasilju ali grožnjah z njim, naperjena pa so proti določenemu ozemlju oziroma njenim prebivalcem in računa s povzročanjem terorja s strani države. Teroristično dejanje je lahko individualno, praviloma pa gre za organizirane skupine, katerih moto je »cilj posvečuje sredstva« (Purg 1997:28).

⁴⁹ Pomembno je vedeti, da se teroristično ogrožanje Izraela razlikuje od ogrožanja drugih držav. Medtem ko so teroristična dejanja v drugih državah ponavadi naperjena na aktualno oblast ali režim v posamezni državi, je Izrael soočen s teroristično grožnjo katere cilj je uničiti judovsko državo in njene prebivalce, ne glede na

držav, pred in po napadu, ter nudenju njihovega ozemlja palestinskim terorističnim organizacijam in skupinam, kjer imajo veliko svobodo delovanja, urjenja in načrtovanja.

Izrael je skoraj sočasno soočen s tremi oblikami arabsko-palestinskega terorizma (Gazit 2002: 228-232):

- **Individualni terorizem.** Ta tip terorizma je najbolj primitiven in z vojaškega in političnega vidika najmanj nevaren. Palestinski posmeznik(ica) iz najrazličnejših razlogov (sovraštvo, razočaranje, osebna stiska...) napade prvega Izraelca, ki mu (ji) pride na pot. Prva značilnost tega tipa je, da oseba deluje samostojno, ne da bi bila vodena s strani kakšnega organiziranega gibanja ali skupine. Druga značilnost je uporaba enostavnega orožja (noži, bodala, sekire, vžigalice za požig izraelske lastnine in kvečjemu še doma izdelan »molotov koktajl«). Tretja značilnost je ta, da omenjena oseba napade popolnoma naključno, brez kakršnihkoli obveščevalnih podatkov o objektu napada (napad ni predhodno načrtovan). In zadnja četrta značilnost je, da oseba – terorist nima pripravljenega načrta za umik s kraja dejanja. Če že ni ubita na kraju dejanja samem, potem je ponavadi prijeta nekje v bližini kraja dejanja.
- **Organizirani terorizem.** Pri tem tipu terorizma so sami izvajalci oziroma izvajalec dejanja le vrh ledene gore, medtem ko je v ozadju, v samo dejanje vpletena še množica ljudi z različnimi točno določenimi nalogami.⁵⁰ Tipično organizirano palestinsko-arabsko teroristično dejanje je načrtovano in ima obliko vojaške operacije za katero je značilno naslednje:
 - točno določen in definiran objekt napada;
 - določen datum in čas napada;

trenutno izraelsko oblast. Varnostna politika Izraela ne razlikuje med bojem zoper arabske države, ki ga obkrožajo in bojem proti terorizmu (Gazit, 2002;232).

⁵⁰ Velika in razvejana organizacija stoji in podpira tudi samo enega samomorilskega napadalca z bombo. V zadnjem času sta najbolj znani palestinski teroristični organizaciji Hamas in Islamski Džihad. Pri tej obliki terorizma ima velik pomen izraelska obveščevalna skupnost in sposobnost le-te, da prodre in najde vire v terorističnih organizacijah ter s tem prepreči načrtovano teroristično dejanje, če že ne uničenje teroristične organizacije.

- načrtovana operacija, ki jo odobri nadrejeni oziroma poveljstvo organizacije;
 - zagotovljena so potrebna (specialna) orožja, osebje za urjenje in osebje ali oseba, ki je določena za teroristični napad;
 - načrtovano je medijsko »pokritje« izvedene operacije.
- **Terorizem milic.** Tretji tip terorizma izvajajo organizirane milice, ki so locirane izven izraelskega ozemlja, ponavadi v bližini izraelske meje. Že od sedemdesetih let prejšnjega stoletja tovrstna nevarnost za Izrael v glavnem prihaja iz libanonskega ozemlja. Do leta 1982 so milice sestavljali palestinski begunci in prosirski elementi, ki so bili oboroženi s težko oborožitvijo in raketami. Takrat je Izrael, predvsem zaradi nenehnih napadov na sever Izraela, okupiral južni Libanon in prodrl vse do Bejruta ter pregnal Palestince iz Libanona.⁵¹

Milice in ostale teroristične organizacije izven Izraela imajo naslednje skupne značilnosti: pri svojem terorističnem delovanju: ne razlikujejo med vojaškimi in civilnimi cilji, tudi kadar delujejo na ozemlju države, ki jim je naklonjena, nimajo čiste vojaške organiziranosti, ampak so pomešani in prikriti med civilisti, kjer se lahko uspešneje potuhnejo in najdejo zatočišče po terorističnih akcijah. Skoraj brez izjeme vse milice delujejo sočasno kot vojaška enota in na način teroristične organizacije, s tem da izvajajo teroristične napade, kot je to značilno za druge teroristične organizacije. Skupni imenovalec članov Hezbollaha je radikalni islamski fundamentalizem, kar je še posebej otežujoče za prodor izraelske obveščevalne skupnosti v to milico. Slaba točka teh terorističnih enot je, da so odvisne od dobre volje države gostiteljice, ki jim daje zatočišče na svojem ozemlju. Ob spremembi oblasti v državi gostiteljici, se lahko zgodi, da postane delovanje milice moteče ali celo

⁵¹ V zadnjih desetih letih predstavlja glavno nevarnost proiranska šiitska milica Hezbollah, ki za svoje napade na Izrael uporablja libanonsko ozemlje z logistično in politično podporo Sirije.

nezaželeno za novo oblast. Pri tem ima milica na voljo dve možnosti, da preneha s svojo aktivnostjo ali pa da se spopade z novo oblastjo.⁵²

Glavno breme in odgovornost v boju zoper terorizem v Izraelu nosi varnostna služba Shin Beth. Ta služba je bila vključena v boj zoper terorizem že takoj po šestdnevni vojni leta 1967. Njena glavna naloga je bila vzpostaviti mrežo agentov (HUMINT) na Zahodnem bregu in na področju Gaze. Ena izmed najpomembnejših nalog je bila zaznavati in ugotavljati znake, ki bi lahko kazali na možne organizirane teroristične akcije zoper izraelsko državo. Ko so se poveljstva terorističnih organizacij preselila v nekatere arabske države je začel tudi Shin Beth delovati v teh državah, predvsem s tem, da je tja pošiljal svoje agente in rekrutiral nove operative v teh državah.

Ko je kasneje Izrael razvil vseobsežno varnostno-obrambno mrežo zoper terorizem (predvsem v povezavi z varnostjo v zračnem prometu) v Izraelu samem in po svetu, je bila za izvrševanje in nadzor nad tem določena ravno služba Shin Beth s svojim profesionalnim aparatom (Gazit 2000: 235). Tudi Mossad in Aman imata na svojem področju zadolžitve, ki se tičejo boja zoper terorizem.

9.3 Bližnjevzhodni mirovni proces

Vlogo izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti, kot podpornega elementa v bližnjevzhodnem mirovnem procesu lahko opazujemo skozi tri faze:

Prva faza sega v časovno obdobje še preden sploh pride do kakršnihkoli pogajanj med sprtima stranema. V tem obdobju subjekti izraelske obveščevalne skupnosti stalno in sistematično nadzirajo ter opazujejo dogodke na sovražni strani. Najpomembnejša stvar v tej fazi je, da obveščevalna skupnost pravi trenutek zazna spremembo na nasprotni strani, ki bi lahko vodila k miru. V tem obdobju tovrstna namera še ne sme postati javna. Posebna

⁵² *Izraelski umik iz varnostnega območja v južnem Libanonu maja 2000 in pritisk ZDA na Sirijo zaradi podpore Hezbollahu, po drugi zalivski vojni maja 2003, sta prisilila Libanon in Sirijo, da spremenita svojo politiko do Hezbollahovih aktivnosti zoper Izrael.*

pomembno vlogo v tej fazi ima strateška obveščevalna dejavnost, v primeru Izraela vojaška obveščevalna služba Aman, ki v nacionalni obveščevalni oceni, zapiše tudi politične ocene in trende v sovražnih državah. Omenjena ocena vsebuje tudi oceno možnosti za diplomatsko aktivnost, ki lahko v končni fazi privede tudi do neposrednih pogajanj. Tukaj je potrebno poudariti, da se takšna priložnost ponudi le ob določenih »pravih« trenutkih in vloga obveščevalne skupnosti je, da takšne trenutke zazna in to spoznanje pravočasno posreduje dejavnikom odločanja (političnim nosilcem oblasti).⁵³

Najtežje vprašanje v tej fazi je kako prepoznati pokazatelje, ki kažejo na spremembo stališč sovražne strani. »Mirovni pokazatelji«, so ponavadi prikriti in težko zaznavni.⁵⁴ Za izraelsko obveščevalno skupnost je zaznava in pravilno vrednotenje arabskega razpoloženja med najpomembnejšimi dejavniki, ki kažejo morebitno (ne)pripravljenost arabskih vlad na zблиževanje z Izraelom.⁵⁵ Seveda je možnost opravljanja tovrstnega merjenja arabskega javnega mnenja v sovražni državi, kakršna je na primer Sirija, zelo omejena, če že ne nemogoča, zato bivši direktor Amana Shlomo Gazit (1999;67) pravi, »da se takšno merjenje opravi preko tretje osebe, npr. uglednega svetovnega časopisa, ki za to nalogo lahko najame arabsko delovno silo, do katere so domačini tudi bolj zaupljivi«.

Seveda med »mirovne pokazatelje«, sodijo tudi zmanjševanje obrambnega (vojaškega) proračuna, manjša intenzivost urjenja vojske, umik ali zmanjšanje vojaških enot na strateških točkah, večji delež vlaganja sredstev v civilno sfero (gospodarske investicije, gradnja večjih

⁵³ To je pomembno še zlasti zato, ker se takšni »trenutki« pojavijo le za nek določen čas in le od usposobljenosti obveščevalne skupnosti je odvisno ali bo ta pravi čas zaznan. Ali se bo takšna priložnost potem tudi dejansko izkoristila za diplomatsko aktivnost, je odvisno izključno od izraelskega političnega vrha, ki o tem odloča. Obveščevalna skupnost ga mora, kar najbolj celovito, realistično in pravočasno obvestiti o položaju ter morebitnih možnostih za diplomatsko aktivnost.

⁵⁴ Morebitne priprave na vojaški napad na Izrael je precej lažje zaznati, kajti v tem primeru imamo največkrat opravka z radikalnimi anti-izraelskimi nastopi politikov in arabskega tiska, povečanjem vojaških aktivnosti v bližini izraelske meje itd.

⁵⁵ Pri tem moramo upoštevati, da so arabske države zavezane medarabski solidarnosti in da javne protizraelske izjave njihovih voditeljev, niso vedno v skladu z njihovim resničnim namenom. Upoštevati je treba tudi dejstvo, da arabske države nimajo (zahodne) demokratične oblike vladavine, zato je prenos oblasti ponavadi dinastičen, včasih tudi nasilen. Zaradi tega tudi javno mnenje arabskega prebivalstva ni nujno naklonjeno stališčem njihovih oblastnikov. Vendar je v zadnjem času kljub temu opaziti trende pri arabskih vladah, ki se gibljejo v večji meri upoštevanja razpoloženja domače javnosti.

infrastrukturnih objektov, večji nevojaški nacionalni projekti ipd), ki že po definiciji spadajo med glavna žarišča zanimanja izraelske obveščevalne skupnosti. Prav tako je pomembno zaznati spremembo v retoriki arabskih voditeljev in spremembe v poročanju arabskih javnih medijev, ki so praviloma provladni.

Šele po preteku določenega časovnega obdobja lahko iz vseh teh pokazateljev obveščevalna skupnost izlušči morebitne trende in gibanja, ki bi lahko kazali na diplomatsko-politično rešitev problema. Nenazadnje je pomembno, da obveščevalna skupnost periodično, v svojih ocenah in napovedih (letnih, polletnih), nameni pozornost morebitnim »mirovnim indikatorjem«.

Druga faza obsega obdobje pogajanj med nasprotnima stranema. V tem obdobju izraelska obveščevalna skupnost od samega začetka nudi podporo izraelskim pogajalcem. Najprej mora predvideti strategijo, taktiko, pogajalske pozicije in manevrski prostor arabske strani. Obveščevalna ocena mora vsebovati čimbolj verodostojne podatke o omenjenih zadevah. Med drugim so pomembni še podatki o pristojnostih in pooblastilih arabske pogajalske ekipe in njeni odvisnosti od vladajoče garniture v matični državi, njeni sposobnosti in vplivu na vodstvo doma itd.

Sodelovanje med pripadniki izraelske obveščevalne skupnosti in izraelske pogajalske ekipe mora potekati ves čas pogajanj. Pogajalski ekipi mora obveščevalna skupnost zagotoviti sprotne in verodostojne obveščevalne ocene. Vsak dan je potrebno preučiti odgovore in predloge arabske strani, morebitne pasti, ki jih le-ti skrivajo za izraelsko stran, kaj je pravi namen arabskih predlogov itd. Istočasno potrebujejo izraelski pogajalci zanesljive podatke o možnih reakcijah Arabcev na predloge izraelske strani.

V tej fazi se pred izraelsko obveščevalno skupnost postavljata predvsem dva problema:

- zagotoviti da obveščevalne informacije in ocene, dobijo v roke pravi ljudje ob pravem času, ker le tako imajo operativno vrednost in
- zagotoviti tajnost svojih obveščevalnih virov (obstaja tveganje, da vir odkrije arabska ekipa med samimi pogajanci) (Gazit 1999: 69).

Izraelska obveščevalna skupnost se mora zavedati, da tudi nasprotna arabska stran, zbira podatke o izraelskih ciljih in namerah. Zato je potrebna stalna aktivnost izraelske protiobveščevalne komponente.⁵⁶ Nenazadnje mora obveščevalna skupnost skrbno spremljati, zbirati podatke, ocenjevati in razkrivati morebitne ofenzivne namere nasprotne strani, ki jih morda želi le-ta uresničiti pod pretvezo potekajočih pogajanj z Izraelom.

Tretja faza obsega obdobje (čas) implementacije sporazuma oziroma mirovne pogodbe, ki je bila dogovorjena s samim sporazumom in čas ko je »mir« med državama že vzpostavljen.

Po podpisu mirovnega sporazuma oziroma mirovne pogodbe med Izraelom in donedavno sovražno arabsko državo, mora izraelska obveščevalna skupnost redefinirati nekatera temeljna stališča in smernice do arabske strani, kajti le-ta sedaj ni več sovražnik, ampak partner oziroma lahko postane Izraelu celo prijateljska država. Redefiniranje omenjenih odnosov mora potekati na podlagi smernic in odločitev, ki jih po podpisu sporazuma sprejme politični vrh Izraela (parlament, vlada). Ta sprememba mora biti že v naslednji Nacionalni obveščevalni oceni vojaške službe Aman.

V tej fazi mora biti izraelska obveščevalna skupnost pozorna predvsem na naslednje:

- na vprašanje ali namerava druga stran spoštovati določila podpisanega sporazuma;⁵⁷
- na stabilnost režima na arabski strani, morebitne grožnje režimu, ki je podpisal sporazum z Izraelom in na potencialne revolucionarne elemente, ki nasprotujejo sporazumu in lahko pridejo na oblast;
- na način na kateri podpisani sporazum izvršuje arabska stran;

⁵⁶ *Le-ta ima med drugim naslednje pomembne naloge:*

- *spremljati arabske pogajalske predloge in zahteve v luči možnih odkritij izraelskih obveščevalnih virov;*
- *analizirati pomen in potencialno nevarnost, ki jo lahko prinese izraelsko strinjanje s temi predlogi in zahtevami;*
- *poskušati pretehtati relativne prednosti in slabosti, v primeru privolitve v sporazum v primerjavi z zavrnitvijo le-tega. (Gazit 1999:74)*

⁵⁷ *Vsakršne indice, ki bi kazali na nespoštovanje sporazuma pri arabski strani, mora obveščevalna skupnost nemudoma posredovati izraelskemu političnemu vrhu.*

- na naravo odnosov in sodelovanja med drugo stranjo in ostalim arabskim svetom na političnem in vojaškem področju;
- na priprave – tako na političnem kot tudi na vojaškem področju, ki niso povezane s sporazumom – in jasno kažejo na resnične strateške namere druge strani (Gazit 1999: 75-76).

9.4 Prioritete izraelske obveščevalne skupnosti danes

Glede na predpostavko, da je možnost vojaškega napada na Izrael zelo majhna, lahko strnemo glavne naloge (prioritete) izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti v naslednje točke (Kahana 2002: 420-421):

- **strateško politična obveščevalno-varnostna dejavnost:** zbiranje in ocenjevanje razpoložljivih informacij, ki bi lahko služile premieru v mirovnem procesu s Sirijo, Palestinci in z ZDA.
- **preventivna obveščevalno-varnostna dejavnost:** zbiranje in ocenjevanje informacij o morebitnih namerah tistih, ki želijo z nasilnimi sredstvi škodovati ali zaustaviti mirovni proces. Tovrstna preventivna dejavnost se nanaša predvsem na različne teroristične palestinske organizacije in skupine, na Iran, ki podpira palestinske in libanonske organizacije ter tudi na militantne judovske skupine in organizacije.
- obveščevalno-varnostno delovanje v zvezi s **konfliktom nizke intenzivnosti** med Izraelom in Palestinci ter med Izraelom in Libanomom.
- **strateško vojaška obveščevalno-varnostna dejavnost**, ki vsebuje oboroževanje držav v regiji z balističnimi izstrelki in orožjem za množično uničevanje.

10 ZAKLJUČNA RAZMIŠLJANJA IN UGOTOVITVE

Izraelski varnostni sistem v širšem smislu, se od tovrstnih sistemov drugih držav razlikuje v tem, da je nastal, in se v dobršni meri izoblikoval, že pred samim nastankom države Izrael. »Preddržavne« judovske organizacije so bile seveda še zelo daleč od varnostnega sistema, kot ga pojmuje danes, in so praviloma vsebovale tako vojaško, kot tudi varnostno-obveščevalno komponento.

Že stara zaveza svetega pisma govori o judovskem očaku Mojzesu, ki je štirideset let obupan blodil po sinajski puščavi, nakar mu je Bog ukazal naj pošlje v obljubljeni deželi Kanaan oglednike. Dvanajst judovskih oglednikov – po eden iz vsakega judovskega plemena – se je vrnilo k Mojzesu, kateremu so poročali o deželi, kjer se cedita med in mleko. Ob neki drugi prigodi je Mojzesov naslednik Jozue porušil in zavzel mesto Jeriho, šele potem, ko je tjakaj najprej poslal dva oglednika.

Temelji za vzpostavitev judovskega »obveščevalno-varnostnega sistema« so bili vzpostavljeni z nekaterimi političnimi dejanji v drugi polovici 19. stoletja. Za prelomnico štejemo izid knjige »Judovska država«, ki jo je leta 1896 napisal judovski novinar z Dunaja Theodore Hertzl. V njej se zavzema za ustanovitev judovske države. Že naslednje leto je bil v švicarskem Baslu sklican prvi sionistični kongres, na katerem so sklenili podpreti naseljevanje Judov v Palestini. Omenjeno dogajanje je sovpadalo s preganjanjem Judov, predvsem v krščanski Evropi in Rusiji.

Začetke izgrajevanja judovskega »obrambno-varnostnega sistema« zasledimo že na začetku dvajsetega stoletja. Iz prvih samozaščitno-izvidniških skupin in združb, je v dvajsetih letih prejšnjega stoletja, nastala edinstveno organizirana podtalna organizacija Hagana, katere prispevek k ustanovitvi judovske države je bil odločilen. Hagana je vsebovala tako vojaško, kot tudi varnostno-obveščevalno komponento. Uspelo ji je, teoretično-politična načela sionizma, ki so bila utemeljena v Hertzlovem delu in kasneje v *Balfourjevi deklaraciji*, prenesti na praktično-operativno raven delovanja. Uspešno se je zoperstavljala tako Arabcem, kot tudi britanskim mandatnim oblastem, pri tem pa ni po nepotrebnem zaostrovala odnosov z

nasprotnikoma, če le-to ni bilo potrebno. V kritičnih trenutkih za svoje ljudstvo v Palestini, je sodelovala z judovskimi skrajneži (Irgun, Lehi) in jih uporabila za svoje, oziroma sionistične cilje. V drugi svetovni vojni je bila Hagana na strani zmagovitih zavezniških sil, kar je povečalo njen ugled in moč na mednarodnem prizorišču, in brez dvoma pripomoglo k ustanovitvi in priznanju države Izrael. Hagana je po eni strani ves čas aktivno podpirala judovsko legalno politiko, katere nosilec je bila Judovska agencija, po drugi strani pa je bila glavna organizatorka ilegalnega priseljevanja judovskih priseljencev iz Evrope v Palestino, s čimer se je demografska podoba Palestine spremenila v korist Judov.

Ob ustanovitvi države Izrael maja 1948, se je Haganina struktura – ki takrat ni več ustrezala zahtevam takratnega časa – preobrazila v redno vojsko in obveščevalno-varnostno skupnost novonastale države. Judovska vojaško-varnostna struktura je prehodila pot - od stražarjev naselbin in kmetijskih polj, preko organizirane in množične ilegalne polvojaške organizacije, do sodobne vojske in kompleksnega varnostno-obveščevalnega sistema (skupnosti) – v manj kot pol stoletja.

Obveščevalno-varnostni sistem Izraela je, podobno kot v drugih demokratičnih državah, podsistem varnostnega sistema v širšem smislu. Ta zajema še vojsko, policijo, pravosodne organe, varnostno samoorganiziranje itd. Varnostni sistem v širšem smislu je podsistem političnega sistema. Politične institucije v izraelskem političnem sistemu se formirajo na temelju splošnih volitev, zato lahko prištevamo Izrael med demokratične države po zahodnem vzoru.

Hkrati je potrebno dodati, da ima varnostni podsistem v Izraelu precej večji vpliv na politični sistem, kot je v navadi pri zahodnih demokracijah. Na zunaj se to manifestira predvsem v velikem številu bivših visokih častnikov in predstavnikov obveščevalno-varnostnih služb v političnem življenju. Velik vpliv varnostnega sistema na politično življenje se največkrat opravičuje z ogroženostjo izraelske države in judovskega ljudstva. Občutek ogroženosti ima korenine v preganjanjih Judov, praktično skozi celotno zgodovino, kjer še posebej izstopa spomin na holokavst med drugo svetovno vojno. Kljub velikemu vplivu vojaštva in obveščevalno-varnostnega segmenta na politični sistem, ter pomanjkljivemu civilnemu

nadzoru nad njima, ni mogoče trditi, da gre za militarizirano državo, oziroma za državo, kjer bi tajne službe sistematično kršile človekove pravice. Dejavniki odločanja v izraelski družbi so vendarle izvoljeni politiki, čeravno jih je veliko prišlo ravno iz varnostnega podsistema. Tudi tu leži del odgovora, zakaj se obveščevalno-varnostnim organizacijam (in vojski) v Izraelu dopušča več, kot bi se sicer.

Pri podrobnejšem preučevanju izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema opazimo, da je le-ta – v primerjavi z zahodnimi demokracijami – podvržen precej manjšemu nadzoru civilnih struktur političnega sistema in nenazadnje tudi izraelske javnosti same. Opazi se predvsem pomanjkljiv in neučinkovit parlamentarni nadzor. V vsaki demokratični državi predstavlja le-ta največje zagotovilo za spoštovanje ustavnih določil, predvsem tistih, ki se nanašajo na človekove pravice in svoboščine. V Izraelu poskušajo pomanjkanje tovrstnega nadzora nadomestiti z ustanavljanjem različnih ad hoc preiskovalnih komisij ter komitejev, ki pa pri svojem delu ponavadi niso najuspešnejši, zato se ugotavljanje odgovornosti največkrat zaustavi na nižjih ravneh.

Hrbtenico izraelske obveščevalno-varnostne skupnosti predstavljalo tri službe: Mossad, Shin Beth in Aman. V Mossadu prevladuje predvsem obveščevalna komponenta, v Shin Bethu varnostno-protiobveščevalna, medtem ko je Aman zadolžen predvsem za vse vidike, ki se nanašajo na vojsko, oziroma obrambo Izraela.

Pri tem je potrebno opozoriti še na splošno prevladujoče mnenje, ki se pojavlja predvsem v poljudni, ponekod tudi v strokovni literaturi. Tam je največkrat omenjen Mossad, ki se ga poistoveti s celotnim izraelskim obveščevalno-varnostnim sistemom. Res je sicer, da je Mossad daleč najbolj razvpit del obveščevalno-varnostnega sistema, tako v pozitivnem kot v negativnem smislu, vendar to še pomeni, da je edini v tem sistemu.

Prav nasprotno, služba Aman vsako leto predstavi izraelskemu političnemu vrhu t.i. Nacionalno varnostno oceno o glavnih virih ogrožanja, ki predstavlja podlago za vodenje varnostne politike in aktivnosti varnostnega sistema v širšem smislu. Tudi sicer je delokrog Amana širši, kot je to v navadi pri klasičnih vojaških resorskih službah drugih demokratičnih

držav in daleč presega ukvarjanje samo z zadevami, ki se nanašajo na vojaško-obrambne aktivnosti. Kljub vsem reorganizacijam obveščevalno-varnostnega sistema ostaja Aman še vedno »prvi med enakimi« in s svojim analitičnim sektorjem predstavlja središče tega sistema. Njegova glavna naloga je t.i. zgodnje opozarjanje v primeru morebitnega oboroženega napada na Izrael, kar je za obstoj države Izrael življenjskega pomena in v izraelski varnostno-obrambni doktrini predstavlja glavno prioriteto.

Izraelska obrambna doktrina temelji na naslednjem postulatu; v primeru bližajočega se spopada, še pred nasprotnikom, bliskovito napasti njegovo ozemlje in tam uničiti glavnino njegovih sil (predvsem letalstva in oklepno-mehaniziranih enot). To kaže na pomembnost preventivnega udara, oziroma prvega udara. Že na prvi pogled je jasno, da so za izvajanje te doktrine potrebne pravočasne in natančne obveščevalne informacije, ki jih zagotavljajo učinkovite in vsepovsod prisotne obveščevalne službe. V primeru Izraela sta ta to zadolžena predvsem Aman in Mossad.

Izraelski obveščevalno-varnostni sistem je bil od nastanka Izraela podvržen permanentnim reorganizacijam, spremembam in prilagoditvam. K temu so največ botrovale spremembe v zunanjem okolju, ki so prinesle nove vire ogrožanja in nove izzive. Po koncu hladne vojne se je geostrateški in politični položaj bistveno spremenil. Od takrat komunizem (socializem) ne predstavlja več strateške grožnje zahodnemu svetu in s tem tudi ne Izraelu, ki je imel med hladno vojno pomembno vlogo v ameriški strategiji zadrževanja Sovjetske zveze in širjenja komunističnih idej. Izrael je bil v začetku devetdesetih letih prejšnjega stoletja soočen tudi z množično priselitvijo Judov iz držav bivše Sovjetske zveze. Poleg tega je bila v tistem času na zasedenih ozemljih na vrhuncu prva palestinska intifada. Vse to dogajanje se je odrazilo tudi na obveščevalno-varnostnem sistemu, ki je moral reagirati na omenjene zunanje vplive.

Poleg tega je prišlo tudi do »prekrivanja« pristojnosti med posameznimi subjekti sistema, kar se je na zunaj posledično manifestiralo, kot trenja med subjekti sistema ter kot pomanjkanje komunikacije med njimi (samostojno delovanje služb in neobveščanje ter marginalizacija Varash-a). Sporazum imenovan *Magna Carta 2*, je poskus, na novo določiti in razmejiti pristojnosti posameznih subjektov v novonastalem zunanjem in notranjem okolju. Učinki

sporazuma, podpisanega leta 2000, bodo lahko v celoti ovrednoteni in vidni šele kasneje, vendar se pozitivni učinki le-tega že kažejo. Tudi z ustanovitvijo Sveta za nacionalno varnost, se je poskušalo izboljšati koordinacijo in sodelovanje med subjekti obrambno-varnostnega kompleksa, vendar zaenkrat, le-ta še ni obrodil pričakovanih sadov. Formalno pravni temelj Sveta za nacionalno varnost ostaja, podobno kot pri Varash-u, nedorečen oziroma sploh ni utemeljen v Temeljnem zakonu, kamor po pomembnosti materije sodi.

Kljub novim izzivom in nalogam, s katerimi se po hladni vojni sooča izraelska obveščevalno-varnostna skupnost, ostajata stalnici že kar nekaj časa terorizem (intifada) in bližnjevzhodni mirovni proces. Izrael ima podpisano mirovno pogodbo z najmočnejšo arabsko državo Egiptom, kar predstavlja daleč največji dosežek za mir na Bližnjem vzhodu. Egipt je bil namreč glavni protagonist (napadalec ali pa napadeni) v vseh prvih štirih izraelsko-arabskih vojnah (v letih 1948, 1956, 1967 in 1973). Poleg neposrednega učinka je sporazum povzročil tudi neenotnost med ostalimi arabskimi državami, kar je Izraelu vsekakor v prid.

Po prvi zalivski vojni je Izrael podpisal mirovno pogodbo tudi s svojo vzhodno sosedo Jordanijo. V soseščini ostaja tako nerazrešen le še spor s Sirijo in Libanom, ki pa sta prešibka za kakršnokoli resno vojaško grožnjo Izraelu. Po padcu Huseinovega režima v Iraku, predstavlja realno grožnjo Izraelski varnosti v širši soseščini še Iran s svojimi balističnimi izstrelki in morebitnim orožjem za množično uničevanje.

Najtrši oreh tako ostaja mirovni proces s Palestinci, ki so bili največja žrtev arabsko-izraelskih vojn in drugih spopadov nizke intenzivnosti. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je veliko obetal t.i. sporazum iz Osla, ki pa je z nastopom desničarske vlade v Izraelu in drugo palestinsko intifado na zasedenih ozemljih, praktično pokopan. Izraelski obveščevalno-varnostni sistem mora tako zopet poskušati najti pravo priložnost oziroma trenutek, kjer bi se lahko pokazalo t.i. okno priložnosti za nek mirovni dogovor. V tem trenutku je obveščevalno-varnostni sistem zelo okupiran s palestinskim terorizmom na svojih tleh. Tudi večini Izraelcev je jasno, da imajo ukrepi, kot so gradnja »varnostnega zidu«, rušenje palestinskih domov in fizična izolacija palestinskega voditelja Arafata, lahko le kratkoročni učinek na izraelsko

nacionalno varnost, medtem, ko bo za nek trajnejši mir potreben dogovor med obema stranema.

Na temelju zgoraj prikazanih sklepov je mogoče potrditi glavno hipotezo pričujočega diplomskega dela, da je izraelski obveščevalno-varnostni sistem nastal iz »preddržavnih« judovskih struktur, ki so obstajale že pred formalno razglasitvijo države Izrael. Prav tako je mogoče ugotoviti, da se je le-ta postopoma razvijal od relativno »primitivnih« in enostavnih organizacij, do kompleksnejših in učinkovitejših služb ter organizacij, ki so ob ustanovitvi države leta 1948, nadaljevale s svojo aktivnostjo tudi v spremenjenih okoliščinah. Ugotoviti je mogoče, da je obveščevalno-varnostna skupnost uspela, skupaj z izraelsko armado (IDF), uresničiti glavni cilj: ustanoviti judovsko državo in jo nato tudi obraniti.

Potrditi je mogoče tudi prvo pomožno hipotezo, da znotraj izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema že od leta 1948 poteka proces reorganizacije in redefiniranja nalog, ki jih narekuje zunanje in notranje okolje. Dogodki v zadnjem desetletju in pol (konec hladne vojne, obe zalivski operaciji, padec Huseinovega režima v Iraku, mirovni proces iz Osla, obe palestinski intifadi na zasedenih ozemljih, porast samomorilski napadov na civilne cilje itd.) so tako zopet botrovali določenim posegom v pristojnosti in naloge subjektov obveščevalno-varnostnega sistema, katerih pravo vrednost bomo lahko ocenjevali šele v prihodnosti.

Kljub nekaterim novim oblikam virov ogrožanja, ostajajo glavne naloge in prioritete izraelskega obveščevalno-varnostnega sistema povezane z arabskim dejavnikom;

- arabsko-palestinskim terorizmom - ki je v tesni povezavi z intifado na zasedenih ozemljih;
- bližnjevzhodnim mirovnim procesom, v smislu podporne funkcije izraelski diplomaciji in politiki ter
- odnosi s Sirijo, Libanonom ter Iranom. Prvi dve državi sta arabski sosedi Izraela in predstavljata vir ogrožanja, ki se na zunaj manifestira predvsem v oboroženih konfliktih nizke intenzivnosti z Izraelom. Iran, sicer ne meji na Izrael (niti ni arabska država), vendar s svojim nagnjenjem k »izvozu islamske revolucije«, domnevnim

arzenalom orožja za množično uničenje in s podporo protiizraelskim gibanjem (Islamski džihad, Hamas, Hezbollah...), predstavlja svojevrstno grožnjo izraelski nacionalni varnosti.

- morebitni prevzem oblasti s strani, Izraelu sovražnih, fundamentalističnih islamskih gibanj in strank v državah Bližnjevzhodne regije (Egipt, Savdska Arabija, Irak...).

S tem je mogoče potrditi tudi drugo pomožno hipotezo.

11 LITERATURA IN VIRI

Knjige:

ANŽIČ, ANDREJ (1996) *Vloga varnostnih služb v sodobnih parlamentarnih sistemih – nadzorstvo*, ČZP Enotnost, Ljubljana

BABIĆ, MANOJLO (1988) *Izraelsko-arapski ratovi*, Alfa, Zagreb

BLACK, IAN ; MORRIS BENNY (1991) *Israel's Secret Wars – The Untold History of Israeli Intelligence*, Penguin Group, London

ĐORĐEVIĆ, OBREN (1980) *Osnovi državne bezbednosti – opšti deo*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd

GRIZOLD, ANTON (1999) *Obrambni sistem Republike Slovenije*, Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana

HERZOG, CHAIM (1998) *Living History*, Phoenix, Orion Books, London

HIRO, DILIP (1996) *Dictionary of the Middle East*, Pinter Publisher, London

KRUNIĆ, Zoran (1997) *Strategija posrednega nastopanja*, Založba Unigraf, Ljubljana

LEVKOV, MILIVOJE (2001) *Izraelska tajna služba*, »Filip Višnjić«, Beograd

PIEKALKIEWICZ, JANUSZ (1981) *Dolga roka Izraela*, Založba borec, Ljubljana

POLMAR, NORMAN ; ALLEN, THOMAS B. (1997) *The Encyclopedia of Espionage*, Gramercy Books, Random House, New York

PURG, ADAM (1995) *Obveščevalne službe*, ČZP Enotnost, Ljubljana

PURG, ADAM (1997) *Boj proti mednarodnemu terorizmu*, Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana

RICHELSON, JEFFREY T. (1995) *The U.S. Intelligence Community*, Westview Press, Boulder, Colorado

SHAHAK, ISRAEL (1997) *Open Secrets: Israeli nuclear and Foreign Policies*, Pluto Press, London

SHERMAN, A.J. (1997) *Mandate Days, British Lives in Palestine 1918-1948*, Thomas and Hudson, London

ŠAPONJA, VLADIMIR (1999) *Taktika dela obveščevalnovarnostnih služb*, Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana

ŠOBAJIĆ, VOJIMIR (1982) *Judje in Izrael*, Mladinska knjiga, Ljubljana

THOMAS, GORDON (2002) *Skrivnostna zgodba Mossada*, Učila International, Tržič

TOOD, PAUL; BLOCH, JONATHAN (2003) *Global Intelligence*, Zed Books Ltd, London, New York

VAN CREVELD, MARTIN (1998) *The Sword and the Olive*, Public Affairs, Perseus Books Group, New York

Zbornika:

GAZIT, SHLOMO (1999) *Intelligence and Peace Process*, v CARMEL, HESI (urednik) *Intelligence for Peace*, 63-147, Frank Cass Publishers, London

GAZIT, SHLOMO (2002) *Israel*, v ALEXANDER, YONAH (urednik) *Combating Terrorism – Strategies of Ten Countries*, 227-259, University of Michigan

Članki:

ANŽIČ, ANDREJ (1999) *Obveščevalne službe – legalni in legitimni labirinti in izhodi*, *Varstvoslovje*, 5-12, Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola

JONES, CLIVE (2001) »*A Reach Greater than the Grasp*«: *Israeli Intelligence and the Conflict in South Lebanon 1990-2000*, *Intelligence and National Security* (16) 3, 1-26

KAHANA, EPHRAIM (2002) *Reorganizing Israel's Intelligence Community*, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* (15) 3, 415-427

KRUNIĆ, Zoran (2001) *Davidovo najostrejšje oko*, *Dnevnik* – podlistek, 22.10.2001

SHPIRO, SHLOMO (2001-2002) *The Media Strategies of Intelligence Services*, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 14 (14), 485-502

URI BAR, JOSEPH (1998) *A Bull in a China Shop: Netanyahu and Israel's Intelligence Community*, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 11 (2), 162

Diplomsko delo

NEDOG, JANEZ (2001) *Judovske družbeno-politične in vojaške organizacije in njihov pomen za nastanek države Izrael*, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, diplomsko delo

Medmrežni viri (internet)

<http://www.mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH00kb0>

<http://www.mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH00h80>

<http://www.mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH00hd0>

<http://www.mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH0/010>

http://www.polisci.taylorandfrancis.com/pdfs/ter/julyaug03_jones.pdf

<http://sfu.ca/igs/casis/jones/pdf>

<http://groups.yahoo.com/group/thetruthsouthere/message/1453>

http://www.intelligenceonline.com/ps/fr/arch/lmr/lmr_282.asp%3frub=archives&lp=fr_en

<http://www.haaretz.com/hasen/objects/pages/PrintArticleEn.jhtml?itemNo=331495>